

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

MEDA LAZDAUSKAITĖ

II kurso studentė

**MOTERŲ ĮTRAUKIMAS Į TAIKOS KŪRIMĄ KOLUMBIJOJE: HAVANOS
TAIKOS DERYBŲ 2012-2016M. ATVEJIS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: doc. dr. Margarita Šešelgytė

Vilnius, 2017

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(parašas)

.....

(v., pavardė)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „*Moterų įtraukimas į taikos kūrimą Kolumbijoje: Havanos taikos derybų 2012-2016m. atvejis*“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Meda Lazdauskaitė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Lazdauskaitė M. Moterų įtraukimas į taikos kūrimą Kolumbijoje: Havanos taikos derybų 2012-2016m. atvejis: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė doc.dr. M. Šešelgytė. – V., 2017. – 58 p.

Reikšminiai žodžiai: taikos kūrimas, taikos derybos, moterų įtraukimas, Kolumbija, FARC-EP, smurto trikampis, lyties perspektyva.

Šiame darbe nagrinėjamas moterų įtraukimas į 2012-2016m. vykusias Havanos taikos derybas tarp FARC-EP ir Kolumbijos Juan Manuel Santos vyriausybės. Remiantis Johan Galtung taikos teorija bei kritinio feminizmo prielaidomis yra sukuriama moterų įtraukimo tyrimo modelis. Tiriamas konflikto kontekstas, moterų dalyvavimas taikos derybose, moterų įtaka taikos deryboms. Išanalizavus šiuos kintamuosius yra nustatomas įtraukimo tipas; procesiniai ir kontekstiniai veiksniai, nulėmę įtraukimo tipą; pateikiamos rekomendacijos.

Terminų ir sutrumpinimų sąrašas

BACRIM (isp. *bandas criminales emergentes*) – kriminalinės gaujos, susikūrusios iš anksčiau demobilizuotų ginkluotų nevalstybinių grupuočių

CELAC (isp. *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*) – Lotynų Amerikos ir Karibų šalių bendrija

CHCV (isp. *Comisión Histórica del Conflicto y sus Víctimas*) - Istorinė konflikto ir jo aukų komisija

CSVR (isp. *Comisión de implementación, seguimiento y verificación del Acuerdo Final de Paz y la resolución de diferencias*) - Įgyvendinimo, stebėjimo, patikrinimo ir ginčų sprendimo komisija

DDR (angl. *Disarmament, demobilization and reintegration*) – nusiginklavimas, demobilizacija ir reintegracija

ELN (isp. Ejército de *Liberación Nacional*) – Nacionalinio išlaisvinimo armija

FARC- EP (isp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia—Ejército del Pueblo*) - Kolumbijos ginkluotosios revoliucinės pajėgos

JT ST - Jungtinių Tautų Saugumo Taryba

Turinys

Įvadas.....	7
1. Teorinė prieiga – taika per smurto panaikinimą.....	12
1.1. Tyrimo modelis.....	17
2. Konflikto kontekstas	20
2.1. Tiesioginio smurto apraiškos konflikte	21
2.2. Struktūrinis smurtas – konflikto tarp Kolumbijos ir FARC priežastys.....	23
2.3. Ankstesnė taikos su FARC kūrimo praktika	25
2.4. Moterų padėtis visuomenėje ir konflikte.....	27
3. Moterų dalyvavimas taikos kūrimo procese	30
3.1. Tiesioginis atstovavimas derybose	31
3.2. Įtraukiančios komisijos	33
3.3. Aukos statusas	36
3.4. Minios veiksmas.....	37
4. Moterų įtaka taikos derybose (moterų įgalinimas)	38
4.1. Derybų darbotvarkės formavimas.....	38
4.2. Galutinio taikos susitarimo turinys.....	39
4.3. Dalyvavimas susitarimo įgyvendinime.....	42
5. Formalų ar įgalinantį įtraukimą lemiantys veiksniai.....	44
5.1. Procesiniai veiksniai.....	44
5.2. Kontekstiniai veiksniai.....	46
6. Rekomendacijos.....	48
Išvados.....	50
Literatūros sąrašas.....	53
Summary	57

Įvadas

1964 - 2016m. vykęs ginkluotas Kolumbijos valdžios ir sukilėlių grupuotės FARC-EP (isp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia—Ejército del Pueblo*) atitinka vyraujančias šiuolaikinių konfliktų tendencijas. Visų pirma, konfliktas vyko šalies viduje tarp nevalstybinio veikėjo ir Kolumbijos pajėgų¹. Antra, Kolumbijos konflikto forma – vis pasikartojantis vidinis konfliktas – yra dažnai sutinkama globaliu mastu: XX a. 7 deš. 57% prasidėjusių civilinių konfliktų buvo pirmieji konfliktai šalyse, tačiau XXI a. tokio tipo konfliktų yra tik 10% - 90% konfliktų vyksta šalyse, kurios jau yra patyrusios civilinį karą.² Tad Kolumbijos – FARC-EP kova yra „konfliktų spąstų“ pavyzdys – 52 m. vykęs konfliktas vis atsinaujindavo su didesniu smurto protrūkiu. Tai suponuoja, jog nors vis dar vykstančių civilinių karų skaičius nuo 9 deš. ženkliai mažėjo³, vienu aktualiausių uždavinių tiek Kolumbijai, tiek visai tarptautinei sistemai tapo ne naujų konfliktų prevencija, o įsisenėjusių konfliktų išsprendimas ir tvarios taikos sukūrimas.

Pasak taikos studijų pradininko Johan Galtung, taika yra „nesmurtinis ir kūrybingas konfliktų transformavimas“⁴, o taikai sukurti reikia panaikinti visų tipų smurtą. Tiesioginių kovų sustabdymas yra tik viena „smurto trikampio“ pusė, leidžianti kalbėti apie „negatyvią taiką“, o siekiant tvarios, „pozityvios taikos“, reikia kreipti dėmesį ir į struktūrinį bei kultūrinį smurtą bei su juo kovoti.

Konflikto užbagimas ir taikos kūrimas derybomis, o ne vienos pusės prieš kitą atitinka Galtung nesmurtinį ir kūrybingą konfliktų transformavimą ir yra vis dažnesnis reiškinys globaliu mastu⁵. Pasak R. Licklider, būtent ilgi civiliniai karai dažniausiai baigiasi derybomis, nes ilgai trunkantis konfliktas signalizuoja, jog nė viena šalis nesugeba pasiekti karinės pergalės⁶. Verta pastebėti, jog tokie susitarimai ne visuomet garantuoja stabilius rezultatus – pergalė pasiektų susitarimų laikomasi beveik trisysyk dažniau. Tačiau bent pusė derybomis pasiektų susitarimų padeda išlaikyti taiką.⁷ Šių susitarimų (ne)sėkmei įtaką daro daug įvairių aspektų, tokių kaip konflikte dalyvaujančių pusių skaičius, visas konflikto puses pilnai įtraukiančio taikos susitarimo (ne)buvimas, valstybės institucijų neveiknumas, karių skaičius, vertingų iškasenų prieinamumas,

¹ Mary Kaldor, „In Defence of New Wars“, *Stability: International Journal of Security and Development*, 2(1), 2013, <<http://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.at/>> [Žiūrėta 2017 03 17]

² Barbara F. Walter, „Conflict Relapse And The Sustainability Of Post-Conflict Peace“, *World Development Report 2011 Background Paper*, 2011, 2.

³ Ten pat.

⁴ Johan Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, London: SAGE, 1996, 9.

⁵ Šiaurės Airijos, Pietų Afrikos, Mozambiko, Salvadoro, Gvatemalos ir kitų šalių konfliktų sprendimo pavyzdžiai derybomis keičia anksčiau vyravusias postvestfalines tendencijas, kai konfliktai beveik visuomet būdavo išsprendžiami vienos pusės pergalė prieš kitą karo lauke.

⁶ Roy Licklider „Comparative Studies of Long Wars“ Kn. Chester Crocker et al, *Grasping the Nettle: Analyzing Cases of Intractability*, Washington: United States Institute of Peace Press, 2005, 39.

⁷ Roy Licklider, „The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993“, *American Political Science Review* 89 (3), 1995, 685.

aplinkos priešiškas ir kt.⁸. Kolumbija turi ilgą nepasisėkusį bandymų kurti taiką su FARC-EP istoriją, tad tikimasi, jog ketvirtasis bandymas, 2012 – 2016m. Havanoje vykusios taikos derybos tarp Kolumbijos prezidento J.M.Santos vyriausybės ir FARC-EP, vainikuotos 2016 m. lapkričio 24d. pasirašyto taikos susitarimo, bus tvarus.

Kuo didesnis įvairių konflikto marginalizuotų grupių įtraukimas į taikos kūrimo procesą ir platformos jų balsui suteikimas gali padėti nustatyti visas puses tenkinančią pokonfliktinę tvarką ir prisidėti prie giluminių prižasčių sprendimo, kas leistų tikėtis tvarios taikos. Vis dažniau imta kalbėti apie moterų, kaip konflikto metu labai marginalizuojamos ir kenčiančios grupės, vaidmenį taikos kūrimo procese. 2000 metais Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos (JT ST) vienbalsiai priimta Rezoliucija 1325 apie moteris, taiką ir saugumą pripažino moterų svarbą kuriant taiką bei skatino kaip įmanoma labiau įtraukti moteris į visas su taika bei jos kūrimu susijusias veiklas. Visgi šiandien, praėjus septyniolikai metų po rezoliucijos priėmimo, moterų įtraukimas į taikos procesus išlieka vienu labiausiai neišpildytų taikos ir saugumo darbotvarkės aspektų globaliu mastu. Pasak UN Women atlikto tyrimo, nagrinėjusio 31 didžiausius taikos procesus 1992-2011 metais, moterys vis dar sudaro labai nedidelį skaičių derybininkų delegacijų. Šis skaičius beveik nepakito net priėmus garsiąją rezoliuciją. Moterų dalyvavimas derybininkų delegacijose vidutiniškai siekė 9%. Tik 4% visų taikos susitarimus pasirašiusiųjų buvo moterys, vos 2,4% moterų turėjo vyriausiosios derybininkės rolę bei 3,7% dalyvavo kaip aukos⁹. Kita studija, tyrusi 33 taikos derybas nustatė, jog iš 280 dalyvių tik 11 buvo moterys. Moterys sudarė 7% valstybės derybininkų delegacijų, kai tuo tarpu nevalstybinės ginkluotos grupuotės ar judėjimai moterų praktiškai neįtraukė – moterų įtrauktis buvo 0,3%. Tarpininkų (angl. *facilitators*) gretose moterys sudarė 1,7%¹⁰. Tikrąją moterų įtraukimo į taikos kūrimą situaciją vertinti keblu ir dėl informacijos trūkumo – šie duomenys yra reti, išsibarstę bei nėra reguliariai sekami nė vienos valdžios institucijos¹¹. Nepaisant to, jog tai kelia problemų tiriant šį reiškinį, prieinami duomenys leidžia daryti išvadą, jog prie derybų stalo, kur priimami ypatingai svarbūs sprendimai apie konflikto užbaigimą ir gyvenimą po jo, moterys nėra deramai reprezentuojamos.

Moterų įtraukimo šalininkai teigia, jog moterų įtraukimas į derybų procesą 35% padidina šansą, jog susitarimo bus laikomasi bent 15 metų.¹² Tačiau toks instrumentinis požiūris yra kritikuotinas – svarbu į taikos kūrimą ne tik įtraukti tam tikrą skaičių moterų (vadinamasis „*just add women and stir*“ modelis), bet ir suteikti joms galios („*not counting women, but making them*

⁸ Michael W. Doyle ir Nicholas Sambanis, *Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006, 84.

⁹ UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, 2012, 3.

¹⁰ Vicenc Fisas, *Anuario 2008 de Procesos de Paz*, Escola de Cultura de Pau, Barcelona, 2008, 20.

¹¹ UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, 3.

¹² Kirstin Williams, „INFOGRAPHIC: Women's Inclusion in the Syria Peace Talks“, *Inclusive Security*, 2016m. kovo 10d. <<https://www.inclusivesecurity.org/2016/03/10/infographic-womens-inclusion-in-the-syria-peace-talks/>> [Žiūrėta 2017 02 15]

count“ modelis). Heidi Hudson, tirdama taikos kūrimo procesus Ruandoje bei Dramblio Kaulo Krante teigia, jog moterų įtraukimo į taikos kūrimo procesus sėkmė priklauso nuo kultūrinės aplinkos, kurioje įvyko konfliktas, taip pat nuo vietinių moterų judėjimų bei gebėjimo tarptautinės praktikas pritaikyti vietiniame lygmenyje.¹³ Nors Ruanda yra laikoma JT ST 1325 įgyvendinimo pavyzdžiu, Ruandoje apčiuopiamo progreso beveik nėra. Dramblio Kaulo Krante, priešingai – nors taikos kūrimas yra lėtas procesas, moterų grupės žengia mažus, bet svarbius žingsnius tinkama linkme¹⁴. Taikos kūrimas yra delikatus procesas, tad kokybiškam procesui reikia ne tik instrumentinio požiūrio.

Sandra McEvoy siekia atkreipti dėmesį į skirtingas moterų patirtis ginkluotame konflikte ir klausimą apie moterų-karių vietą taikos kūrimo procese. Tirdama Šiaurės Airijos lojalistes bei susitarimus tarp paramilitaristinių lojalistų organizacijų ir valdžios 1974 - 2006 metais autorė priėjo netikėtų išvadų – interviu su paramilitaristinių organizacijų narėmis metu, klausinėdama apie motyvaciją prisijungti, vidinę grupės dinamiką ir karės- motinos sąsajas ji nustatė, jog lojalistės nepritare pasirašytiems taikos susitarimams ir visas 4 sutartis vertina kaip problematiškas ir ginčytinas.¹⁵ Tokia moterų pozicija parodo, jog taikos kūrimo metu moterys negalėjo pateikti savo idėjų apie pokonfliktinę tvarką ne dėl to, jog jų neturėjo, bet dėl jų neįtraukimo į formaliąją politiką taikos kūrimo proceso metu. Autorė taip pat nustatė, paramilitaristinių organizacijų moterys padarė įtaką kai kurių susitarimų, tokių kaip Sunningdale, nesėkmei.¹⁶ Be to, paramilitaristinėms organizacijoms priklausančių moterų neįtraukimas ne tik neleido keisti patriarchalinę struktūrą tiek aukštojoje politikoje, tiek nevyriausybinėse grupuotėse, bet ir užkirto alternatyvius kelius taikai pasiekti¹⁷. Tuo tarpu Megan MacKenzie, tirianti socialinius „kario“ ir „aukos“ konstruktus Siera Leonėje, teigia, jog vyrų karių reintegracija į civilį gyvenimą buvo suvokiama kaip privaloma sąlyga taikos užtikrinimui, kai tuo tarpu moterų karių integracija buvo suvokiama kaip socialinės srities problema. Žvelgdama į Kopenhagos mokyklos teoriją per lyties prizmę, autorė prieina išvados, jog lytimi paremti (angl. *gendered*) galios konstruktai lėmė, kas buvo sugrėsminama (vyrų karių integracija) o kas - išgrėsminama, arba ignoruojama pokonfliktinėje Siera Leonėje¹⁸.

Iš šio „moteris ignoruojančio“ konteksto tarsi išsiskiria minėtas taikos kūrimo procesas tarp Kolumbijos valdžios ir FARC- EP. Viešojoje erdvėje teigiama jog derybų Havanoje

¹³ Heidi Hudson, “Peacebuilding Through a Gender Lens and the Challenges of Implementation in Rwanda and Côte d'Ivoire”, *Security Studies*, 18:2, 2009, 291.

¹⁴ Ten pat, 290.

¹⁵ Sandra McEvoy, “Loyalist Women Paramilitaries in Northern Ireland: Beginning a Feminist Conversation about Conflict Resolution”, *Security Studies*, Vol. 18, 2009, 270.

¹⁶ Ten pat, 273.

¹⁷ Ten pat, 283.

¹⁸ Megan MacKenzie, “Securitization and Desecuritization: Female Soldiers and the Reconstruction of Women in Post-Conflict Sierra Leone”, *Security Studies*, 18:2, 2009, 259-260.

metu moterų įtraukimas yra beprecedentis¹⁹. Įtraukimo simboliu ir pagrindiniu koziriu galima vadinti derybų formate įkurtą Lyties subkomisiją (isp. *Subcomisión de género*), kurią JT vadina „unikaliu mechanizmu visoje konfliktų sprendimo istorijoje“²⁰. Havanos taikos derybos susilaukė liauپیų tiek iš tarptautinės bendruomenės, tiek iš ekspertų – Kolumbijos taikos procesas vadinamas „lyties įtraukimo pavyzdžiu“²¹, o tarptautinės bendruomenės palaikymą iliustruoja Kolumbijos prezidentui Juan Manuel Santos įteikta 2016m Nobelio taikos premija. Tačiau nepaisant liauپیų ir euforijos pasiekus susitarimą, nėra aišku, kaip moterys iš tiesų buvo įtrauktos – viešojoje erdvėje daugiausiai tik minimas pats subkomisijos įkūrimo faktas bei iš to tarsi savaime atsirandanti didelė moterų įtrauktis į visą taikos kūrimo procesą.

Natūralu, jog apie ilgametį ginkuotą Kolumbijos konfliktą akademinų darbų yra nemažai, tačiau dauguma tyrimų koncentruojasi apie nesėkmingus praeities procesus. Galima išskirti keletą darbų, atkreipiančių dėmesį ir į moterų vaidmenį konflikte. Catalina Rojas savo tyrime tiria suaktyvėjusias moterų taikos siekimo iniciatyvas po 2002 m., nutrūkus deryboms tarp Pastrana vyriausybės ir FARC. Pasak autorės, vyrams išvykus, Kolumbijos moterys prisiima lyderystę ir siekia kurti vieną bendrą moterų ir vaikų teises apsaugoti siekiančią darbotvarkę, kuri, nors nematoma miestuose, kaimo vietovėse yra labai ryški ir duodanti rezultatų²². Tarptautinio teisingumo užtikrinimo tema rašantis Donny Meertens taip pat mini moterų aktyvaus įsitraukimą į žemės savininkystės teisę kaimo vietovėse kaip reikalingą sąlygą lyčių teisingumo užtikrinimui²³. Tuo tarpu Natalia Herrera ir Douglas Porch atlikti interviu su dezertyravusiais FARC-EP kovotojais bei Kolumbijos pareigūnais atskleidžia, jog moterys FARC veikloje dalyvauja savanoriškai ir yra vienos iš uoliausių ir labiausiai atsidavusių karių²⁴. Tačiau sėkmė kainuoja - norint tapti sėkminga FARC karinės sistemos dalimi, moterys turi tapti „it vyrais“ ir atsisakyti savo moteriškumo²⁵. Nors ir atskleidžiantys įdomių detalių apie konfliktą, šie tyrimai neatsako į klausimą, ar moterys, nepaisant jų didelio vaidmens abiejose konflikto barikadų pusėse, į paskutinį Havanoje vykusį bandymą kurti taiką ir pokonfliktinės tvarkos šalyje formavimą yra įtraukiamos ne tik instrumentiškai.

¹⁹ UN Women, “Women take the reins to build peace in Colombia”, *UN Women*, 2015 gegužės 28d., <<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/5/women-build-peace-in-colombia>> [Žiūrėta 2017 04 01]

²⁰ UN Women, „Joint Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka and Zainab Hawa Bangura on the historic commitment by the Government of Colombia and FARC-EP at the Havana Peace Talks Table“, *UN Women*, 2016 liepos 26d., <<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2016/7/joint-statement-by-phumzile-mlambo-ngcuka-and-zainab-hawa-bangura>> [Žiūrėta 2017 04 19]

²¹ Hansen, Julie Marie ir Jenny Lorentzen, „Gender and Inclusion in the Colombian Peace Process“, *PRIO Gender, Peace and Security Update*, 2016, 1.

²² Catalina Rojas, “In the Midst of War: Women Contributions to Peace in Columbia”, *Hunt Alternatives Fund*, 2004, 32.

²³ Donny Meertens, *Forced Displacement and Gender Justice in Colombia Between Disproportional Effects of Violence and Historical Injustice*, ICTJ/Brookings, 2012, 15.

²⁴ Natalia Herrera ir Douglas Porch, “‘Like going to a fiesta’ – the role of female fighters in Colombia's FARC-EP“, *Small Wars & Insurgencies*, 19:4, 2008, 611.

²⁵ Ten pat, 627.

Problema: Viena vertus, akivaizdu, jog norint galutinai užbaigti konfliktą, reikia ne tik užbaigti ginkluotas kovas, bet spręsti gilumines, struktūrines konflikto priežastis, prie ko prisidėti gali marginalizuotų grupių įtraukimas. Tad moterų, kaip nuo konflikto kenčiančios ir marginalizuotos grupės, įtraukimas yra visuotinai vertinamas ir skatinamas tarptautinės bendruomenės, nors realybėje moterų įtraukimas lieka minimalus. Iš šio konteksto tarsi išsiskiria taikos kūrimo procesas tarp FARC-EP sukilėlių grupuotės ir Kolumbijos prezidento Juan Manuel Santos vyriausybės – teigiama, jog 2012-2016m. Havanoje vykusių taikos derybų metu moterų įtraukimas buvo beprecedentis tiek Kolumbijos, tiek globaliame taikos kūrimo praktikų kontekste. Teigiama, jog moterys sudarė neįprastai didelę derybų procese dalyvaujančių abiejų pusių dalį, taip pat įkurta precedentų beveik neturinti Lyties subkomisija (isp. *Subcomisión de género*), skirta į taikos kūrimo procesą įtraukti ir lyties dimensiją. Nors JT moterų įtraukimą į Kolumbijos taikos kūrimo procesą vadina „beprecedenčiu“, kyla klausimas, ar šis įtraukimas buvo kokybiškas, t.y. atitinkantis Galtung „nesmurtinį ir kūrybingą konfliktų transformavimą“, padedantį siekti „pozityvios taikos“? Ar, priešingai, moterys buvo įtrauktos tik formaliai, siekiant užtikrinti tarptautinės bendruomenės palaikymą deryboms? Taigi, šio darbo **klausimas** yra, *kaip* moterys įtraukiamos į taikos tarp Kolumbijos valdžios ir FARC- EP kūrimo procesą.

Tyrimo objektas – moterų įtraukimas į taikos kūrimo procesą tarp Kolumbijos valdžios ir FARC-EP Havanos taikos derybose 2012-2016m.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, *kaip* moterys buvo įtrauktos Havanos taikos derybose 2012-2016m.

Uždaviniai:

1. Susieti Galtung taikos teoriją su feministinėmis studijomis ir sukonstruoti prieigą, leidžiančią į taikos kūrimą žvelgti per lyties prizmę;
2. Naudojantis teorinėmis prielaidomis susidaryti modelį, siekiant ištirti moterų įtraukimą į taikos kūrimo procesą tarp Kolumbijos ir FARC- EP;
3. Taikant modelį ištirti, kaip moterys buvo įtrauktos į taikos kūrimo procesą tarp Kolumbijos ir FARC-EP;
4. Nustatyti dominuojantį įtraukimo tipą – ar moterys buvo įtrauktos tik formaliai, ar jos buvo įgalintos;
5. Nustatyti faktorius, lėmusius vieną ar kitą įtraukimo tipą;
6. Pasiūlyti rekomendacijas moterų įtraukimo į taikos proceso kūrimą tobulinimui.

Tyrimo ginamieji teiginiai:

1. Konfliktas tarp Kolumbijos valdžios ir FARC yra stipriai išreikštas visose trijose „smurto trikampio“ dimensijose“, kurios skirtingai veikia lytis;
2. 2012-2016m. vykusios Havanos taikos derybos atvėrė „galimybių langą“ moterų įtraukimui į taikos kūrimo procesą;
3. Moterų įtraukimas į Havanos taikos derybas buvo instrumentinis.

Šio tyrimo **teorinis modelis** yra sukuriamas Johan Galtung taikos teoriją jungiant su kritinio feminizmo idėjomis. Galtung modelis įgalina suprasti bendrąjį konfliktų kontekstą, didelę dėmesį skiriant giluminėms konfliktų priežastims, bei strategijas pozityviai taikai kurti. Ilgamečio Kolumbijos konflikto supratimas leis vertinti taikos kūrimo procesą. Tuo tarpu kritinis feminizmas padeda į taikos kūrimą Kolumbijoje žvelgti per šiam tyrimui aktualią lyties prizmę – tiriamas vienos lyties įtraukimas - o šiam aspektui Galtung savo holistinėje teorijoje neskyrė dėmesio. Taip siekiama prisidėti prie taikos ir konfliktų studijų plėtimo iš feministinės perspektyvos – lyties dimensijos įtraukimas leidžia ne tik pamatyti daugiau smurto formų, bet ir turi potencialo pasiūlyti alternatyvius kelius taikai pasiekti.

Tyrimo **metodologija** – kokybinė atvejo analizė. Analizei atlikti naudojami oficialūs su 2012-2016m. Havanoje vykusiomis derybomis susiję dokumentai – komunikatai, tarpiniai ir galutiniai susitarimai, informacija taip pat renkama iš oficialių valstybės ir sukilėlių grupuotės tinklalapių. Taip pat remiamasi antriniais šaltiniais – knygomis, straipsniais, ekspertiniais komentarais, žiniasklaidos pranešimais. Didžiausias dėmesys teikiamas šaltiniams originalo, t.y. ispanų, kalba.

Darbo **aktualumas** grindžiamas moterų įtraukimo atvejų tyrimų taikos studijose trūkumu. Be to, Havanos taikos derybos buvo užbaigtos 2016 m. lapkritį, tad šis reiškinys yra pakankamai naujas ir dar praktiškai netyrinėtas iš akademinės pusės. Sėkmingas įsisenėjusių konfliktų išsprendimas bei tvarios taikos sukūrimas išlieka vienu aktualiausių siekių globaliu mastu, tad taikos procesų tyrinėjimai padeda ieškoti receptų šiam tikslui pasiekti.

1. Teorinė prieiga – taika per smurto panaikinimą

Šiame tyrime remiamasi Johan Galtung konfliktų ir taikos bei kritinio feminizmo teorinėmis prielaidomis. Galtung idėjos įgalina suprasti Kolumbijos konfliktą ir jame besireiškiančias skirtingas smurto formas, kurių įveikimas yra būtinas tvarios taikos kūrimui, o

feminizmo prielaidos, papildydamos Galtung, leidžia giliau tyrinėti taikos kūrimo procesą iš lyties perspektyvos.

Johan Galtung, taikos studijų pradininkas, taiką apibrėžia kaip smurto nebuvimą (angl. *absence of violence*)²⁶ bei kaip „nesmurtinį ir kūrybingą konfliktų transformavimą“²⁷. Toks apibrėžimas suponuoja, jog norint suprasti taiką bei kaip ją pasiekti ar išlaikyti, visų pirma reikia iširti ir suvokti smurtą, jo tipologiją ir pasireiškimo būdus.

Galtung smurtą apibrėžia kaip „įmanomus išvengti įžeidimus pagrindiniams žmogiškiems poreikiams, plačiau apibrėžiant – *gyvybei*, mažinančius tikrųjų poreikių patenkinimo lygį žemiau potencialiai įmanomo“²⁸. Smurtas nėra suvokiamas tik kaip tiesioginis kūno sužalojimas ar sveikatos sutrikdymas, kurio ekstremumas yra sužalotojo mirtis, nes toks apibrėžimas lemtų pernelyg siaurą taikos supratimą ir leistų derinti taiką su „nepriimtinais socialinėmis tvarkomis“²⁹. Smurtas yra suvokiamas kaip skirtumų tarp potencialios situacijos ir realybės priežastis, t.y. tarp to, kas galėtų būti ir tarp to, kas yra³⁰. Toks išplėstas smurto apibrėžimas leidžia neapsiriboti ties viena smurto dimensija. Galtung išskiria tris smurto tipus, sudarančius „smurto trikampį“: 1) asmeninis arba tiesioginis smurtas 2) struktūrinis arba netiesioginis smurtas ir 3) kultūrinis smurtas.

Tiesioginis smurtas yra apibrėžiamas kaip vieno veikėjo specialiai daroma žala kitam veikėjui. Tuo tarpu struktūrinis (netiesioginis) smurtas atsiranda tuomet, kai nėra tiesioginio veikėjo, atliekančio smurto aktą. Struktūrinis smurtas kyla iš pačios socialinės struktūros, t.y. žmonių, bendruomenių, regionų tarpusavio santykio, kurių geriausiai matomi pavyzdžiai politikoje ir ekonomikoje yra priespauda ir išnaudojimas³¹. Tiek tiesioginio, tiek struktūrinio smurtų atveju kenčia veikėjai, prieš kuriuos yra nukreiptas smurtas – jie gali būti sužaloti tiek fiziškai, tiek psichologiškai, abiem atvejais veikėjai gali būti manipuliuojami. Tačiau pirmuoju atveju yra įmanoma atsekti smurto židinį iki tam tikrų asmenybių ar veikėjų. Antruoju atveju tai neįmanoma – smurtas yra įaugęs į struktūrą ir manifestuojasi kaip nelygus galios pasiskirstymas, vedantis prie nelygių galimybių gyvenime.³² Kitais žodžiais tariant, struktūra veikia kaip terpė, per kurią smurtas gali reikštis.

Smurto apibrėžimas įtraukia „pagrindinius žmogiškuosius poreikius“ (angl. *basic human needs*), kuriuos Galtung skirsto į keturias klases: išgyvenimo, gerovės, identiteto ir prasmės bei laisvės³³. Pateikdamas smurto subtipus autorius pažymi, jog nors tiesioginio smurto

²⁶ Johan Galtung, „Violence, Peace, and Peace Research“, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, 1969, 167-168.

²⁷ Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 9.

²⁸ Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 197.

²⁹ Galtung, „Violence, Peace, and Peace Research“, 168.

³⁰ Ten pat.

³¹ Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 2.

³² Galtung, „Violence, Peace, and Peace Research“, 171.

³³ Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 197.

manifestacijos atpažinti yra pakankamai nesudėtinga, struktūrinis smurtas dažnai yra užkoduotas ir nėra lengvai pastebimas. Taip yra todėl, jog tiesioginis smurtas yra susijęs su kismu ir dinamika, o struktūrinis smurtas yra statiškas, stabilus³⁴.

Trečiasis Galtung išskirtas smurto tipas – kultūrinis smurtas – tarnauja kaip tiesioginį ar struktūrinį smurtą legitimizuojanti galia. Tai gali būti bet kuris vyraujančios kultūros aspektas, pavyzdžiui, religija, ideologija, kalba ar menas, pateisinanti ar legitimizuojanti kitas smurto formas. Pasak Galtung, „kultūrinis smurto dėka tiesioginis ir struktūrinis smurtas atrodo, ar netgi yra įsivaizduojamas ar jaučiamas kaip teisingas ir pateisinamas ar bent jau ne kaip savaime blogas reiškinys“. Kultūrinis smurtas veikia pakeisdamas tam tikro veiksmo „moralinę spalvą“ iš raudonos, t.y. neteisingos į žalią, t.y. teisingą ar bent jau geltoną, t.y. priimtina arba paversdamas realybę miglota, taip suteikdamas viziją, jog tam tikras veiksmas ar faktas nėra smurtinis, ar ne toks smurtinis³⁵. Svarbu akcentuoti, jog Galtung manymu visos kultūros vargiai gali būti kaip klasifikuojamos kaip linkusios į smurtą, tad reiktų akcentuoti kultūrų aspektus, o ne stereotipizuoti teigiant „kultūra X yra linkusi į smurtą“. Visgi neatmetama galimybė, jog gali egzistuoti ne tik atskiri kultūrų aspektai, bet ištisi aspektų rinkiniai.

Pasak Galtung, konfliktą/ karą kaip reiškinį palaiko daugybė faktorių, tarp kurių pirmiausia įvardijama patriarchija (t.y. žmonijos valdymas pagal vyrų taisyklės), valstybės sistema, turinti smurto monopolį, ir super-valstybių arba supergalių sistema su hegemonų turimu galios monopoliu. Galtung teigimu, kovoti su patriarchija reiškia kovoti prieš patriarchalines kultūras ir struktūras taip siekiant lygesnio galios pasidalijimo tarp lyčių³⁶. Tai reiškia, jog patriarchijos antitezė nėra matriarchija, o paritetas tarp lyčių, kaip ir taikos antitezė yra smurtas, o ne karas.

Galtung smurto tipologijos tarpusavyje sąveikauja ir jungiasi į jau minėtą „smurto trikampį“. Smurtas skatina smurtą ir kitose sferose; struktūrinis smurtas ilgainiui gali tapti agresija, o ši išvirsti į tiesioginį smurtą ir pan. Skirtingos smurto tipologijos suponuoja ir skirtingus kelius į taiką. Galtung išskiria du taikos tipus – negatyvią ir pozityvią. Negatyvi taika yra suvokiama kaip tiesioginio smurto nebuvimas, tuo tarpu pozityvi taika suvokiama kaip struktūrinio smurto eliminavimas ar socialinio teisingumo užtikrinimas³⁷. Pasak Galtung, norint užtikrinti tvarią taiką reikia atsižvelgti į trilypę smurto tipologiją – ne tik į tiesiogines apraiškas, bet ir į struktūrinius bei kultūrinius aspektus³⁸. Kadangi visos trys smurto formos yra susijusios, o tiesioginis smurtas dažnai yra struktūrinio smurto, kurį legitimizuoja kultūrinis smurtas, pasekmė, taikos kūrimo procesas turėtų siekti atpažinti ir pakeisti tai sukeliančias struktūras bei taip pat skatinti taikos kultūrą³⁹.

³⁴ Galtung, „Violence, Peace, and Peace Research“, 173.

³⁵ Johan Galtung „Cultural violence“, *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3., 1990, 290-292.

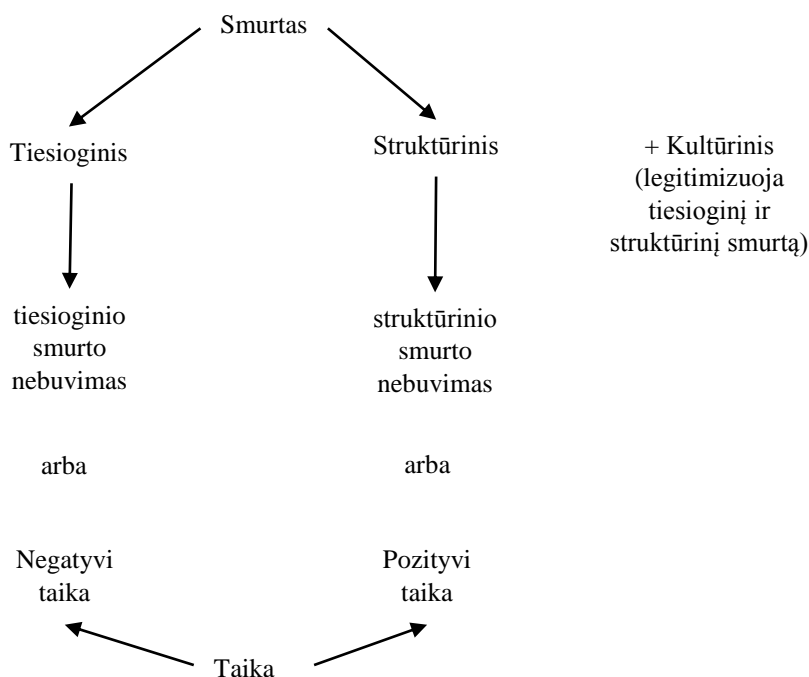
³⁶ Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 5.

³⁷ Galtung, „Violence, Peace, and Peace Research“, 183.

³⁸ Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 265.

³⁹ Ten pat, 270-271.

Taigi, Galtung į taikos kūrimą žvelgia holistiškai - norint pasiekti taikos, kuri išliktų, reikia dirbti visose sferose vienu metu užuot koncentravusis į vieną.

1 Schema. Šaltinis: Johan Galtung, *Peace by peaceful means*, 40.

Galtungo teorija suteikia bendro pobūdžio vaizdą į smurtą, konfliktus, jų genezę bei būdus siekti taikos, tačiau nepaisant svaraus indėlio į konfliktų analizę, Galtung nepasiūlo konkretaus analizės modelio, dėl ko dažnai yra kritikuojamas akademikų. Feministinės srovės atstovų, į tradicines tarptautinių santykių studijas siekiančių įnešti lyties dimensiją, kritika neaplenkia ir Galtung, kuris savo darbuose trumpai užsimena apie lytį, ir, nors kalba apie užslėpto smurto narginėjimo prasmę, lyčiai neskiria didelio dėmesio. Tuo tarpu feministinė srovė lytį suvokia kaip „vyrams ir moterims socialiai sukonstruotas roles (...) kurios gali skirtis socio-ekonominiuose, politiniuose, kultūriniuose kontekstuose bei kuriuos gali veikti kiti faktoriai, tokie kaip amžius, klasė ir tautybė. Lyčių rolės yra išmokstamos, išsideramos ir ginčijamos. Todėl jos gali būti keičiamos“⁴⁰. Kadangi feministinių studijų atstovai mato lytį kaip sistemą, kuri padaro kitus procesus ar sistemas įmanomomis bei kaip vieną pagrindinių galios santykių kūrimo mechanizmų, jų požiūriu, Galtung, ignoruodamas lytį kaip analizės kategoriją, savo ruožtu gali apriboti įmanomus visokeriopos taikos siekimo būdus. Kitaip tariant, Galtung, į lytį žiūrėdamas tik kaip į kintamąjį, o ne potencialią analizės kategoriją, vadovaujasi „*just add women and stir*“

⁴⁰ Tsjeard Bouta, Georg Frerks ir Ian Bannon, *Gender, Conflict, and Development*, Washington DC: World Bank, 2005,3.

požiūriu, netyrinėdamas, kaip lytis palaiko subordinaciją ir smurtą visuose lygiuose.⁴¹ Pasak feminisčių, struktūroje veikia dichotomijomis paremtas mąstymas, kuriame charakteristikos, tokios kaip stiprumas, galia, racionalumas yra asocijuojamos su vyriškumu, o jų priešybės – su moteriškumu. Kadangi „vyriški“ atributai yra vetinami labiau, tai lemia struktūriškai nulemtą vyrų dominavimą ir moterų subordinaciją. Taip lytis, tiksliau, su socialine lytimi siejami atributai, yra suprantami kaip struktūroje įprasminantys galios santykius⁴². Feministiniai tyrimai siekia atkreipti dėmesį į „neišgirstus“ ir marginalizuotus balsus, nes tai gali padėti į esamą situaciją pažvelgti iš naujos perspektyvos. Taigi, sėkmingam konfliktų išsprendimui visų pirma reikia atskleisti ir transformuoti tarpgrupinius konfliktus, kurie įtraukia galios asimetriją. Tą galima padaryti marginalizuotiems balsams suteikiant veikėjo statusą ir taip atsisakant „agresoriaus vs. aukos“ požiūrio. Priešingu atveju yra ir toliau palaikoma ar skatinama nelygybė, arba, Galtung epitetais, struktūrinis smurtas. Žvelgimas į Galtung teoriją per lyties prizmę suteikia galimybę jo teoriją papildyti elementu, kol dar mažai tyrinėto saugumo studijų kontekste⁴³ ir svarbaus tiriant moterų įtraukimą į taikos kūrimo procesus.

Heidi Hudson teigimu, moterų diskriminavimas didina vidinio konflikto šalyje galimybę, todėl siekiant efektyvaus taikos kūrimo yra būtina atsižvelgti į lytį bei kultūrinį kontekstą, kuriame ji reiškiasi. Tai didina sėkmingo pokonfliktinės tvarkos planavimo, įgyvendinimo ir institucionalizavimo galimybę, o moterų neįtraukimas ar neatsižvelgimas į lytį didina ne tik moterų teisių pažeidimo, bet ir viso taikos proceso nesėkmės tikimybę⁴⁴. Hudson išskiria 4 pagrindinius aspektus:

- 1) Moterų vieta konflikte ir taikos kūrime
- 2) Pokonfliktinės rekonstrukcijos darbotvarkės, įtraukiančios lyties ir moteris, sukūrimas
- 3) Moterų grupių kaip ryšio tarp lyties ir taikos kūrimo įgalinimas
- 4) Kultūriškai jautrios *gender-mainstreaming* (teisių užtikrinimo) prieigos⁴⁵.

Pirmuoju punktu siekiama išaiškinti, jog nors yra svarbu reprezentuoti moteris ir jų patirtis, jų negalima niveliuoti ir suprasti moterų kaip monolitinės grupės – kadangi moterų patirtys konfliktuose skiriasi dėl jų skirtingų rolių juose, jų poreikiai taip pat gali skirtis⁴⁶. Tuo tarpu antruoju punktu yra apeliuojama į struktūrinio smurto mažinimą – būtent taikos kūrimo metu atsiveria „galimybių langas“ keisti ir performuoti struktūrą. Trečiasis punktas taip pat gali padėti mažinti struktūrinį ir kultūrinį smurtą, moterims suteikiant galią kokybiškai dalyvauti taikos kūtime.

⁴¹ Catia C. Confortini, „Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance“, *Peace & Change*, Vol. 31, No. 3, July 2006, 340.

⁴² Ann Tickner, *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, New York: Columbia University Press, 2001, 15-16.

⁴³ Laura Sjöberg, „Introduction to Security Studies: Feminist Contributions“, *Security Studies*, 18:2, 2009, 184-185.

⁴⁴ Hudson, 287-288.

⁴⁵ Ten pat, 290.

⁴⁶ Ten pat, 291.

Ketvirtas aspektas sietinas su kultūriniu smurtu – jeigu kuriant taiką nebus atsižvelgiama į kultūrinius aspektus, konflikto sprendimas gali būti nesėkmingas.

Taigi, tiriant taikos kūrimo procesą, dvi aptartos prieigos gali papildyti viena kitą – Galtung smurto trikampis pasiūlo bendrą plataus reiškinių suvokimo būdą, o feministinės studijos, mesdamos iššūkį andocentriniam mąstymui bei atsisukdamos į moteris bei jų patirtis, atkreipia dėmesį ne tik į lyties įtaką socialinėje ir politinėje dimensijose, bet reprezentuoja ir kitas struktūrines nelygybes, nes moterys taip pat yra viena labiausiai marginalizuotų socialinių grupių⁴⁷. Alessandro Preti lygino pozityvios taikos ir politinės ekonomijos prieigas⁴⁸. Pasiremiant jo pavyzdžiu, galima sistemiškai pažvelgti į aptartas prieigas:

	Konflikto/ karo bruožai	Analizės laukas (fokusas)	Trukdžiai taikai	Strategijos taikai pasiekti
Galtung taikos teorija	Smurto trikampis (tiesioginis smurtas + struktūrinis smurtas + kultūrinis smurtas)	Giluminės konflikto priežastys	Struktūrinio ir kultūrinio smurto egzistavimas net ir po tiesioginio smurto sumažinimo	Negatyvi taika (tiesioginio smurto eliminavimas / <i>peacemaking</i>) + pozityvi taika (struktūrinė + kultūrinė taika / <i>peacebuilding</i>)
Kritinis feminizmas	Andocentrizmo dominuojama socialinė struktūra	„Nutylėtos“ ir marginalizuotos patirtys, „vyriškumo“ ir „moteriškumo“ sampratos bei jų įtaka struktūrai ir galios santykiams	Su „vyriškumu“ siejamų atributų dominavimas prieš „moteriškumą“	„Nutylėtų patirčių“ įtraukimas, pamatinių nuostatų apie „moteriškumą“ ir „vyriškumą“ keitimas

I lentelė. Sudaryta autorės.

Galtung teorija ir feministinė srovė turi bendrų sąlyčio taškų - kultūrinio smurto kaip nematerialių simbolių ir kultūros aspektų, legitimizuojančių kitas smurto formas, suvokimas siejasi su feministine srove, tiriančia šiuos simbolius, jų apraiškas bei įtaką struktūrai. Be to, feminizmo srovė kalba apie visas smurto formas – dažnai tiriamas lytimi grįstas smurtas (angl. gender-based violence), t.y. smurtas prieš moteris, prievartavimai, priverstinė prostitucija ir pan. Tiriama ir struktūra, kurioje šis smurtas reiškiasi, o „moteriškų“ ir „vyriškų“ atributų bei jų priskyrimo bei šio priskyrimo implikacijos padeda paaiškinti kultūrinius aspektus (smurtą), įgalinančius esamo status quo egzistavimą. Lyties įtraukimas į konfliktų ir taikos kūrimo analizę gali ne tik pasiūlyti daugiau alternatyvių kelių taikai pasiekti, bet ir pasiūlyti daugiau paaiškinimų, kodėl kartais to padaryti nepavyksta.

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ Alessandro Preti, „Guatemala: Violence in Peacetime – A Critical Analysis of the Armed Conflict and the Peace Process“, *Disasters*, 26(2), 2002, 104.

1.1. Tyrimo modelis

Globalios konfliktų tendencijas rodo, jog dauguma konfliktų yra ne naujai kylantys, o vis atsinaujinantys. Tai leidžia dSiekiant išspręsti įsisenėjusius konfliktus, tokius kaip tarp Kolumbijos ir FARC, reikia investuoti į kokybišką, arba Galtungo žodžiais „kūrybingą“ sprendimą, atspindintį konflikto palieštų pusių poreikius. Remiantis Galtung „smurto trikampio“ tipologija bei apibrėžimais, teigiančiais, jog „taika yra bet kokio tipo smurto nebuvimas/sumažinimas“ ir „taika yra nesmurtinis ir kūrybingas konfliktų transformavimas“⁴⁹ bei feministinėmis idėjomis, kreipiančiomis dėmesį į lyčių galios santykius, tyrimo modelis konstruojamas remiantis šiomis prielaidomis:

1. Derybos (dialogas) yra nesmurtinis ir kūrybinio potencialo turintis būdas transformuoti konfliktą, tad taikos derybos gali būti suprantamos kaip taikos kūrimo procesas;
2. Marginalizuojamų grupių (šiuo atveju – moterų) įtraukimas į taikos kūrimą šalyje leistų mažinti tiesioginį ir struktūrinį smurtą ir ieškoti kūrybingų sprendimų;
3. Kokybiškam įtraukimui įtakos turi struktūrinio ir kultūrinio smurto apraiškos visuomenėje.

Pats modelis susideda iš 4 dalių: bendrojo konflikto konteksto tyrimo, moterų dalyvavimo taikos derybose, moterų įgalinimo bei veiksmų, lemiančių įtraukimo į taikos derybas tipą:

Visų pirma tiriamas **bendrasis konflikto kontekstas**. Galtung supratimu taikos antitezė yra smurtas, tad prieš tiriant Havanos taikos derybas (taikos kūrimą) visų pirma reikia suvokti konfliktą ir jo kontekstą. Tiesioginės smurto šalyje manifestacijos yra svarbios, tačiau, pasak Galtung, tai tik ledkalnio viršūnė, taip pat yra svarbūs ir struktūrinio bei kultūrinio smurto aspektai. Todėl vienu tyrimo sub-kintamųjų yra Kolumbijos ir FARC-EP konflikto priežastys, galinčios atskleisti struktūroje esančias problemas, kurių išsprendimas yra reikalingas siekiant šalyje įtvirtinti taiką. Galtung apibrėžimu, pozityviai taikai yra būtinas ir kūrybingas konfliktų transformavimas, todėl svarbu suprasti ankstesnius bandymus konfliktą transformuoti bei priežastis, kodėl šie bandymai buvo nesėkmingi. Kadangi šiame darbe yra tiriamas moterų įtraukimas, svarbu suvokti kontekstinę moterų vietą struktūroje - padėtį visuomenėje, vyraujančias kultūrinės ir socialines normas (kultūrinio smurto apraiškas), galinčias daryti įtaką jų (ne)įtraukimui į taikos

⁴⁹Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, 9.

kūrimo procesą. Tiriamas atvejis išsiskiria viešai deklaruojamu moterų įtraukimu abiejose konflikto pusėse, tad bus atsižvelgiama į skirtingas moterų patirtis ir padėtį konflikte.

Antrasis kintamasis yra **moterų dalyvavimas taikos derybose**. Kintamasis išsiskirtas laikantis nuostatų, jog 1) vienas Galtung „nesmurtinis kūrybingas konfliktų transformavimo“ būdų yra derybos dėl taikos proceso tarp konflikto šalių, 2) marginalizuotų grupių įtraukimas gali padėti spręsti struktūrinį smurtą per įtraukimą suteikiant priėjimą prie (galios) resursų 3) moterys yra viena labiausiai marginalizuotų grupių Kolumbijoje. Subkintamuosiuose tiriant skirtingas galimas į(si)traukimo į taikos kūrimo proceso formas bus siekiama nustatyti moterų įsitraukimo laipsnį, t.y. kiek moterys dalyvavo pačiame procese. Bus tiriami oficialių FARC-EP ir Kolumbijos vyriausybės delegacijų sudėtis, derybų metu veikusios subkomisijų sudėtis, aukų ir ekspertų delegacijos bei pilietinės visuomenės (moterų grupių) įtraukimas. Tai leis susidaryti bendro pobūdžio vaizdą apie realų, skaičiais pamatuojamą moterų įtraukimą.

Trečiasis kintamasis yra **moterų įgalinimas/įtaka kūrimo procese**. Derybų darbotvarkės formavimo klausimas yra aktualus pokonfliktinei tvarkai, tad siekiama pažiūrėti, ar moterys prisidėjo prie derybų darbotvarkės formulavimo, kuri siektų susitarti ne tik dėl tiesioginio smurto užbaigimo, bet ir struktūrinių pokyčių šalyje. Taip pat svarbu įvertinti, ar galutinis susitarimas tarp Kolumbijos valdžios ir FARC-EP iš tikrųjų prisideda prie struktūrinio ir kultūrinio smurto moterų atžvilgiu sprendimo. Galiausiai, nors tiriamas atvejis yra naujas, svarbu atsižvelgti ne tik į patį susitarimą, bet ir kuriamus įgyvendinimo mechanizmus ir moterų vietą jose.

Antrasis ir trečiasis kintamieji leis nustatyti dominuojantį įtraukimo tipą – ar moterys buvo įtrauktos tik formaliai (vadinamasis „*just add women and stir*“ modelis), ar jos taip pat buvo įgalintos ir turėjo įtakos sprendimams, veikiantiems pokonfliktinę tvarką („*not counting women, but making them count*“).

Galiausiai, bus analizuojami **veiksniai, galėję lemti vieną ar kitą įtraukimo tipą**. Įtraukimui yra svarbus tiek kontekstiniai faktoriai, tokie kaip elito palaikymas, lyčių rolės ir joms priskiriamos atsakomybės, tarpt. veikėjai, tiek paties taikos kūrimo proceso dizainas, įgalinantis arba varžantis įtraukimą ir įtaką galutiniam susitarimui. Išanalizavus realią situaciją ir išskyrus kertinius įtraukimo tipą lemiančius faktorius bus teiktos rekomendacijos esamo įtraukimo modelio tobulinimui.

Visas tyrimo modelis pateikiamas lentelėje:

Konflikto kontekstas	Moterų dalyvavimas taikos derybose	Moterų įtaka taikos derybose (moterų įgalinimas)	Formalų ar įgalinantį įtraukimą lemiantys veiksniai
1.1. Tiesioginio konflikto istorija ir mastas 1.2. Konflikto tarp Kolumbijos ir FARC-EP priežastys 1.3. Ankstesnė taikos kūrimo Kolumbijoje praktika 1.4. Moterų padėtis visuomenėje ir konflikte	2.1. Tiesioginis atstovavimas derybose 2.2. Įtraukiančios komisijos 2.3. Aukos statusas 2.4. Minios veiksmas (mass action)	3.1. Derybų darbotvarkės formavimas 3.2. Galutinio taikos susitarimo turinys 3.3. Dalyvavimas susitarimo įgyvendinime	4.1. Procesiniai 4.2. Kontekstiniai

2 lentelė. Sudaryta autorės.

Šis tyrimo modelis apima platų ir sudėtingą taikos kūrimo procesą Kolumbijoje ir moterų vietą jame. Žinant konflikto kontekstą, pagal prieinamus duomenis dalyvavusių moterų skaičių bei ištyrus derybų dokumentus, bus galima geriau suprasti, kaip moterys buvo įtrauktos į taikos susitarimo procesą – ar šis atvejis iš tiesų yra išskirtinis moterų įtraukimo ir įgalinimo prasme, ar visgi įtraukiamos buvo labiau instrumentinis, siekiant tarptautinės bendruomenės palaikymo.

2. Konflikto kontekstas

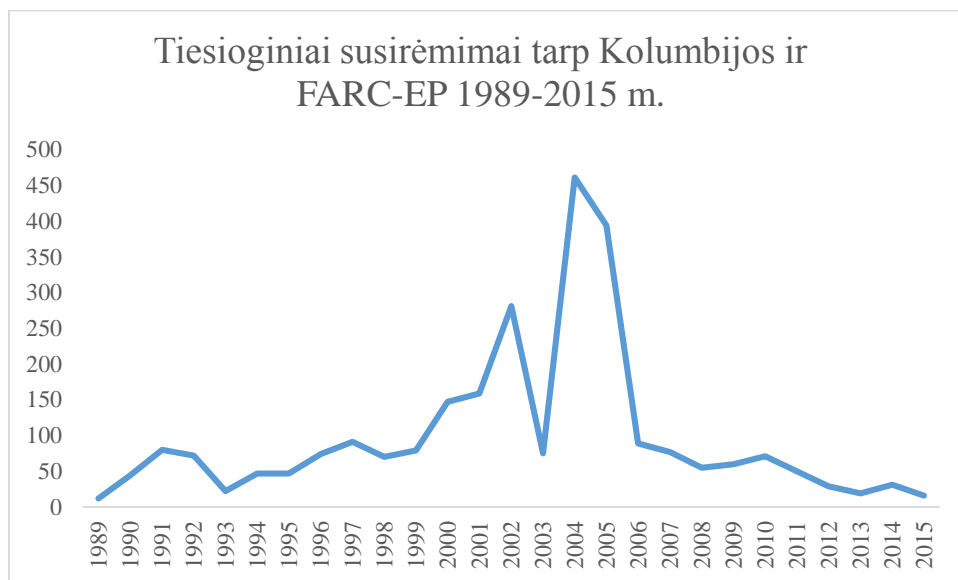
Pasak Galtung, norint kalbėti apie taiką visų pirmą reikia kalbėti apie jos antitezę – smurtą arba konfliktą, kuriame šis smurtas reiškiasi. 1948 m. Kolumbijoje prasidėjęs civilinis karas, geriau žinomas kaip „La Violencia“, tęsėsi iki 1958 –ųjų, kai dvi pagrindinės Kolumbijos partijos - liberalai ir konservatoriai - susitarė dėl rotacinio galios pasidalijimo principo, vadinamo Nacionaliniu frontu (isp. *Frente Nacional*). Nors trumpuoju laikotarpiu susitarimas pristabdė smurto protrūkius šalyje, tai lėmė ne tik taikių judėjimų, kovojančių už teises į žemę, atsiradimą, bet

ir 13 sukilėlių grupuočių⁵⁰, prieštaraujančių Nacionalinio fronto politikai, susiformavimą. Su didžiąja dalimi sukilėlių grupuočių Kolumbijai pavyko susitarti, tačiau 1964m. prasidėjęs konfliktas su didžiausia sukilėlių grupuote FARC – EP yra ilgiausiai trukęs ginkluotas konfliktas Pietų Amerikoje, stipriai išreikštas Galtung vadinamame „smurto trikampyje“. Šiame skyriuje bus analizuojamas konfliktas iš „smurto trikampio“ perspektyvos, taip išsiaiškinant kontekstą, kuriame vyksta taikos kūrimo procesas.

2.1. Tiesioginio smurto apraiškos konflikte

Galtung teigimu, žudymas, kankinimas, prievartavimas, desocializavimas, represijos ir t.t., yra neatsiejama ginkluoto konflikto dalis, tiesioginis smurtas, kurį galima apibūdinti kaip tyčia vieno veikėjo daromą žalą kitam. Šioje dalyje bus trumpai aptartas tiesioginio smurto mastas šalyje konflikto laikotarpiu, t.y. 1964 -2016m. parodant, jog tiesioginio smurto apraiškos yra milžiniškos ir daugiausiai kenkiančios civiliams gyventojams.

Kolumbijos – FARC konfliktas pasižymi dinamika tiek laike, tiek geografinėje plotmėje. Oficialiame Kolumbijos aukų registre teigiama, jog daugiau nei 8,1 mln. Kolumbijos gyventojų yra nukentėję nuo 52 metus trukusio ginkluoto konflikto⁵¹. Skaičiuojama, jog žuvusių aukų skaičius siekia daugiau nei 220 tūkst., iš kurių 80 proc. – civiliai⁵². Nuo 1989m. metinių FARC ir Kolumbijos pareigūnų susirėmimų skaičius yra apie 98 atvejus per metus, o daugiausiai išpuolių įvykdyta 2002-2005m., kaip matyti lentelėje.

1 grafikas. Sudaryta autorės pagal UCDP duomenis.

⁵⁰ Centro Nacional de Reparación y Reconciliación-Grupo de Memoria Histórica, *Mujeres que hacen historia: Tierra, cuerpo, y política en el Caribe colombiano*, Bogotá: Centro Nacional de Reparación y Reconciliación-Grupo de Memoria Histórica, 2011.

⁵¹ RNI - Red Nacional de Información, *Registro Único De Víctimas (RUV)*, 2017 balandžio 1 d., <<http://rni.unidadvictimas.gov.co/RUV>> [Žiūrėta 2017 04 11]

⁵² GMH, *¡Basta Ya! Colombia: Memorias de Guerra y Dignidad*. Bogotá: Imprenta Nacional, 2013, 31-34.

FARC karyba pasižymi partizaninėmis kariavimo technikomis, dažnai vykdomais plėšimais, grobimais už išpirką, sprogdinimais ir t.t. Apie 80 tūkst. gyventojų yra dingę be žinios.⁵³ Ilgametis konfliktas šalį pavertė minų lauku tiesiogine to žodžio prasme – šiandien Kolumbija yra antra po Afganistano pagal nukentėjusių nuo minų skaičių. 1990-2017m. periodu aukų skaičius siekia 11472, iš kurių 2269 atvejai baigėsi mirtimi. Valstybės pareigūnai nukentėjo pusantro karto dažniau negu civiliai⁵⁴.

Desocializacija taip pat yra neatsiejama konflikto dalis. 2016 m. duomenimis, Kolumbija yra antra pasaulyje po Sirijos pagal dėl konflikto priverstinai gyvenimo vietą pakeitusių asmenų skaičių. Daugiau nei 6,3 mln. gyventojų, t.y. apie 13 % šalies populiacijos buvo priversti pakeisti savo gyvenamąją vietą šalies viduje (angl. *internally displaced*)⁵⁵. Tuo tarpu kiti skaičiavimai teigia, jog 1985-2016m. priverstinai perkeltų asmenų skaičius siekia 7,1 mln. Gyventojai priverstinai perkeldinami iš daugiausiai vakarinių šalies teritorijų, kurių bendras plotas (66000 km²) yra šiek tiek didesnis nei Lietuva. Perkėlimas skirtingai reiškiasi lyčių kontekste - daugiau nei pusė visų priverstinai perkeltų asmenų yra moterys (52%), apie trečdalis visų perkeltųjų - vaikai. Šiandien apie 45% populiacijos gyvena konflikto paveiktose teritorijose⁵⁶. Priverstinai perkeltieji dažnai gyvena skurde, prastomis sanitarinėmis ir socio-ekonominėmis sąlygomis. Nors konflikto intensyvumas, lyginant su ankstesniais metais, laipsniškai mažėjo, tiesioginio smurto padariniai yra kasdien jaučiami šalies gyventojų.

Apžvelgus pagrindines tiesioginio smurto charakteristikas akivaizdu, jog ilgametis konfliktas pasižymi dideliu tiesioginio smurto mastu. Nors konfliktas vyko tarp Kolumbijos ir FARC pajėgumų, didžiausia žala padaryta buvo civiliams gyventojams. Visgi tai yra tik vienpusiškas konflikto vertinimas - Galtung teigimu, tiesioginis smurtas yra tik viena iš smurto formų – tai ledkalnio viršūnė, po kuria slypi konflikto priežastys, užkoduotos struktūroje, lemiančios tiesioginio smurto egzistavimą. Be to, konfliktų tyrėjai dažnai pažymi, jog vyrų ir moterų patirtys konflikte skiriasi – vyrai turi didesnę tikimybę žūti nuo tiesioginio smurto, kai tuo tarpu moterys yra labiau kenčia nuo netiesioginių konflikto pasekmių⁵⁷. Tad kitame skyriuje bus analizuojamos priežastys, lėmusios konflikto tarp FARC ir Kolumbijos kilimą ir dinamiką. Struktūrinių problemų supratimas padės vertinti taikos kūrimo procesą bei moterų įtraukimą į jį.

⁵³ RCN Radio, „Más de 100 mil personas están reportadas como desaparecidas en Colombia“, 2016 balandžio 4d., <<http://www.rcnradio.com/nacional/mas-100-mil-personas-estan-reportadas-desaparecidas-colombia/>> [Žiūrėta 2017 04 11]

⁵⁴ La Dirección para la Acción Integral contra Minas Antipersonal, „Víctimas de Minas Antipersonal“, 2017 <<http://www.accioncontraminas.gov.co/estadisticas/Paginas/victimas-minas-antipersonal.aspx>> [Žiūrėta 2017 04 14]

⁵⁵ The Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC), *Global Report On Internal Displacement 2016*, 2016, 27.

⁵⁶ Humanitarian Country Team, *Humanitarian Needs Overview 2017: Colombia*, 2016, 6-7.

⁵⁷ Kathleen Kuehnast, Chantal de Jonge Oudraat, Helga Hernes, *Women and War: Power and Protection in the 21st Century*, Washington, DC: US Institute of Peace, 2011, 45.

2.2. Struktūrinis smurtas – konflikto tarp Kolumbijos ir FARC priežastys

Struktūrinis smurtas šalyje buvo palaikomas nuolatos ir vis augo, vis labiau marginalizuodamas visuomenę. Nors vienareikšmiškai konfliktą ir jo priežastis vertinti sunku, iš 12 FARC ir Kolumbijos valdžios paskirtų istorikų sudarytos Istorinės konflikto ir jo aukų komisijos (isp. *La Comisión Histórica del Conflicto y sus Víctimas*) raporte aiškus konsensusas dėl trijų pagrindinių priežasčių bei dviejų konflikto katalizatorių. Silpnos ir korumpuotos valdžios institucijos, leidusios įsitvirtinti su teise į žemę siejamai socio-ekonominei nelygybei bei politinei spaudai yra įvardijamos kaip pagrindinės priežastys, tuo tarpu konflikto užsitęsimui didžiausią įtaką padarė narkotikų kontrabanda bei išorės veikėjai (ypatingai JAV)⁵⁸. Šios priežastys atitinka Galtung struktūrinio smurto suvokimą. Šiame skyriuje bus aptartos minimos priežastys, suteikiant bendrą supratimą apie struktūrinį smurtą visoje Kolumbijoje, o detalesnę analizę apie smurtą moterų atžvilgiu bus pateikta vėlesniuose skyriuose.

Struktūrinis smurto didėjimas, pasireiškiantis augančia socioekonominė nelygybe (objektyvus faktorius) ir įsitikinimu, jog nelygybė egzistuoja (subjektyvus faktorius) gali tapti tiesioginio smurto priežastimis. XIX – XXa.pr. Kolumbija, norėdama sumažinti skolas, pardavinėjo didelius derlingus valstybinės žemės plotus, kas lėmė didelę turto koncentraciją mažos grupės rankose. Dar ir šiandien 0,4% populiacijos kontroliuoja 62% procentus derlingiausios žemės, kurios naudojama yra mažiau nei pusė⁵⁹. Situacija ypač prasta buvo neurbanizuotose vietovėse – kalnuotas reljefas trukdė valstybei visiškai kontroliuoti teritoriją, ji buvo nesaugi. Valstiečiai dažnai buvo išnaudojami turtingųjų kavos plantacijose. XX a. 2-6 deš. valstybinės pajėgos puldinėjo valstiečių bendruomenes, siekdama perimti iš jų žemę, tai paskatino vietinius valstiečius burtis į savignyos grupes siekiant apsaugoti savo turtą. Beveik 85% šalies gyventojų yra įsitikinę, jog pajamų pasiskirstymas šalyje yra nelygus bei yra 70% yra įsitikinę, jog reikia keisti egzistuojančius įstatymus, kurie, kaip pvz. regresiniai mokesčiai, yra palankūs turtingiesiems⁶⁰. Egzistuojanti santvarka skatina ekonominę nelygybę ir skurdą, taip palaikydama struktūrinį smurtą neturtingųjų daugumos atžvilgiu.

FARC akimis kita struktūrinio smurto išraiška - politinė netolerancija - yra viena pagrindinių konflikto priežasčių⁶¹. Kolumbijos politikoje nuo seno dominavo dvi - liberalų ir konservatorių – partijos, kurios atstovavo turtingųjų interesus. Po *La Violencia* pilietinio karo

⁵⁸ Colombia Reports, „Historic Commission releases report on causes of Colombia conflict“, 2015 vasario 11d., <<http://colombiareports.com/historic-commission-releases-report-causes-colombia-conflict/>> [Žiūrėta 2017 04 12]

⁵⁹ Usaid Country Profile, *Property Rights And Resource Governance Colombia*, 2010, 4.

⁶⁰ Lars Christian Moller, „Breaking with history: Why Colombia needs a more progressive tax system“, World Bank, 2012, < <http://www.worldbank.org/en/news/opinion/2012/12/17/why-colombia-needs-a-more-progressive-tax-system>> [Žiūrėta 2017 04 18]

⁶¹ Timoleón Jiménez, „Timoleón about the suspension of talks“, *FARC-EP International*, 2014 < http://farc-eppeace.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=597:timole%C3%83%C2%83%C3%82%C2%B3n-about-the-suspension-of-talks&Itemid=297> [Žiūrėta 2017 04 20]

partijos sudarė Nacionalinio Fronto koaliciją⁶², kuri sukūrė politinę struktūrą, neatstovaujančią plačiųjų masių – pagal galiojantį formalizuotą susitarimą kitokių politinių pažiūrų partijos neturėjo jokios galimybės dalyvauti valstybės valdyme. Nors konflikto metu po FARC paliaubų su Becantur vyriausybe buvo formaliai sudarytos sąlygos FARC dalyvauti politiniame šalies gyvenime, masiški FARC ir bendraminčių 1985m. įkurtos partijos narių žudymai ir pasikėsinimai rodo, jog valdantysis elitas norėjo išlaikyti jiems palankų *status quo*.

Konflikto ilgaamžiškumui ir struktūrinio smurto didėjimui šalyje didžiausią įtaką turėjo narkotikų verslas. Kolumbija yra didžiausia kokaino gamintoja ir eksportuotoja pasaulyje, o šią veiklą nuo XX a. 9 deš. daugiausiai kontroliuoja FARC⁶³. Gaunamos pajamos FARC padėjo išplėsti ir konsoliduoti savo galią šalyje – turimi finansiniai resursai leido apsirūpinti uniformomis, ginklais, kita karine technika bei palengvino naujų rekrūtų verbavimą. Tuo tarpu kova su kitomis sukilėlių ir paramilitarinėmis grupuotėmis dėl įtakos sferų ir narkotikų gabenimo koridorių prisidėjo prie augančio tiek tiesioginio, tiek struktūrinio smurto lygių - skaičiuojama, jog 1994-2008 apie 25% tyčinių žmogžudysčių susijusios su narkotikų verslu⁶⁴, o FARC, kovodamas už valstiečių teises pats prisidėjo prie masinių žemės graibstymų, priverstinai perkeltų asmenų skaičiaus augimo bei ypatingai didelio daugiadimensinio skurdo agrarinėse Kolumbijos teritorijose, 2010 metais siekusio 53,1%⁶⁵. Taigi, paradoksalu, tačiau nors FARC susikūrė siekiant apsaugoti valstiečių bendruomenes, kovoti prieš nelygybę ir siekti socialinio teisingumo, grupuotės veikla iš esmės didino visokeriopą smurtą šalyje, kuris ypatingai atsiliepė neturtingai populiacijos daliai, ją dar labiau marginalizuodamas.

JAV ilgą laiką kišosi į Pietų Amerikos regioną, o karas su narkotikais ir terorizmu suteikė pretekstą kištis į Kolumbiją. Kolumbijos Planas (isp. *Plan Colombia*), karinė ir ekonominė parama Kolumbijos vyriausybei kovoje su vadinamaisiais „narkoteroristais“, pagrinde – FARC, dažnai laikoma sėkmingu – parama išties padėjo sustiprinti Kolumbijos valstybės institucijas, modernizuoti kariuomenę. Tačiau analitikų teigimu, „Kolumbijos saugumo pasiekimai yra tik daliniai ir gali būti lengvai prarasti, jo jų legitimumą mažina gretutinė žala (angl. *collateral damage*)“⁶⁶. Žala ypač juntama civiliams gyventojams, o plano įgyvendinimas pareikalavo aukų ir resursų. Tuo tarpu progresas saugumo srityje išliko stagnuojantis ar net prastėjantis – planą supę

⁶² 1958-1974m. veikusi koalinė vyriausybė, besikeičianti įstatymų vykdomąja, leidžiamą ir teismine valdžiomis ir šalies prezidentą renkanti dvišaliu sutarimu.

⁶³ New York Times “Colombian rebels linked to Mexican drug cartels”, 2008 spalio 7d. <http://www.nytimes.com/2008/10/08/world/americas/08mexico.html?_r=0> [Žiūrėta 2017 04 18]

⁶⁴ Daniel Mejía, Plan Colombia: An Analysis of Effectiveness and Costs, Center for 21st Century Security and Intelligence, *Latin America Initiative*, 2016, 1 <<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Mejia-Colombia-final-2.pdf>>

⁶⁵ Departamento Administrativo Nacional de Estadísticas „Pobreza Monetaria y Multidimensional en Colombia 2016” 2017, <<https://www.dane.gov.co/index.php/estadisticas-por-tema/pobreza-y-condiciones-de-vida/pobreza-y-desigualdad/pobreza-monetaria-y-multidimensional-en-colombia-2016>> [Žiūrėta 2017 04 15]

⁶⁶ Adam Isacson, „Colombia: Don’t Call it a Model“, *WOLA*, 2010 <<https://www.wola.org/2010/07/colombia-dont-call-it-a-model/>> [Žiūrėta 2017 03 18]

skandalai rodo, jog valstybė, vykdydama planą laužė tiek žmogaus teises, tie demokratines institucijas, o turtas yra koncentruotas dar siauresniame sluoksnyje, negu anksčiau⁶⁷. Kitaip tariant, veiksmai, siekiantys mažinti struktūrinį ir tiesioginį smurtą, nepaisant nedidelių pergalių, iš tiesų tik labiau prisidėjo prie „smurto trikampio“ įsitvirtinimo ir konflikto užsitęsimo.

Apžvelgus pagrindines konflikto priežastis ir katalizatorius, matyti, jog struktūrinis smurtas - nelygybė tarp Kolumbijos socialinių klasių, išreikšta per turto (žemės) sukcentravimą privilegijuotųjų rankose, Kolumbijos valdžios vykdomas politinių oponentų ignoravimas, tapę pagrindinėmis konflikto priežastimis, vėliau dar labiau išaugo dėl abiejų fronto pusių veiksmų.

2.3. Ankstesnė taikos su FARC kūrimo praktika

Kolumbija turi sėkmingos patirties taikos su nevalstybinėmis grupuotėmis sudarymo praktikoje – devintajame dešimtmetyje jai pavyko susitarti su nemaža dalimi kairiosios ideologijos grupuočių, tokių kaip M-19, PRT, MAQL, ERP (2007m.), o 2006m. prieš kairįjį sparną kovojusia didžiausia dešiniojo sparno paramilitarinė organizacija AUC. 1964 - 2012m. laikotarpį Kolumbijos vyriausybė 3 kartus nesėkmingai bandė derėtis su FARC dėl taikos šalyje sudarymo ir tik ketvirtasis bandymas buvo sėkmingas. Šiame skyriuje bus trumpai aptariami nesėkmėmis pabaigusios ankstesnės derybos tarp Kolumbijos ir FARC.

Pirmasis derybas su FARC 1982 m. inicijavo tuometinis Kolumbijos prezidentas Belisario Betancur, kurio valdymo metu buvo priimtas amnestijos įstatymas, kurio tikras buvo sukilėlių demobilizacija. Šiuo įstatymu Kolumbijos valdžia pirmą kartą netiesiogiai pripažino FARC kaip politinio veikėjo egzistavimą ir buvo tikimasi, jog FARC įgalinimas dalyvauti politinėje veikloje perkels konfliktą į politinę areną. Paliaubos tarp FARC ir Betancur vyriausybės (isp. *Acuerdo de la Uribe*) buvo pasirašytos 1984 m. Susitarimu buvo siekiama restruktūrizuoti ir modernizuoti institucijas ir skatinti demokratiją. 1985 m. FARC politinis sparnas su ideologiniais bendraminčiais suformavo Patriotų Sąjungą (isp. *Unión Patriótica*) ir sėkmingai pasirodė parlamento rinkimuose. Tačiau aiškaus projekto ir terminų nebuvimas, masiškas ultra-dešiniųjų organizacijų vykdomas partijos narių žudymas, valstybės nesugebėjimas apsaugoti politikų ir nuolatiniai abipusiai kaltinimai paliaubų pažeidinėjimu lėmė augantį nepasitikėjimą⁶⁸. 1987 m. FARC nutraukė paliaubas.

1991-1992m. Kolumbijai buvo sėkmingi susitarimai su kitomis sukilėlių grupuotėmis, tačiau su FARC trumpai atsinaujinusios derybos priėjo aklavietę FARC reikalaujant valstybinių

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Carol Torres, „Procesos de Paz en gobiernos anteriores“, Fundación Paz y Reconciliación, 2016 <<http://www.pares.com.co/paz-y-posconflicto/y-usted-que-sabe-de-paz-paz-y-posconflicto/procesos-de-paz-en-gobiernos-antiguos/>> [Žiūrėta 2017 04 18]

pajėgų atsitraukimui iš evakuacinių zonų (isp. *zonas de despeje*). Prie nesėkmės taip pat prisidėjo ir vis dar aukštas abipusis nepasitikėjimas, aiškios metodologijos neturėjimas bei nauja Kolumbijos konstitucija, sumažinusi FARC reikalavimų įgyvendinimo galimybes⁶⁹.

Trečiasis bandymas siekti taikos tarp Kolumbijos ir FARC prasidėjo 1998m., kai naujai išrinktas prezidentas Andrés Pastrana sutiko su FARC reikalavimu derybas dėl taikos pradėti demilitarizuotoje zonoje Kolumbijoje. Šiuo periodu Kolumbijos valstybinės institucijos buvo silpnos, FARC galia ir resursai buvo augantys, tad visuomenėje buvo baiminamasi, jog derybos su FARC gali priversti prie Kolumbijos valstybės žlugimo. Be to, FARC veiksmi nuolat demonstravo nepasitikėjimą ir nenorą įsitraukti į taikos kūrimo procesą – FARC lyderis neatvyko į oficialią derybų pradžią bei naudojosi demilitarizuota zona narkotikų verslui vystyti, įkaitams laikyti, karinių pajėgų persigrupavimui, iš jos vykdė atakas⁷⁰. Nepaisant gerų intencijų siekti taikos atsižvelgiant į visas kertines konflikto priežastis ir taip iš esmės naikinti struktūrinį smurtą, progresui trukdė labai plati derybų darbotvarkė – 12 derybų punktų apėmė politinius, teisingumo, socialinius, teisėkūros, ekonominius aspektus ir tai, jog šalys įniko į procedūrinius klausimus beveik apleisdami kertinius klausimus. Be to, pilietinės visuomenės įtraukimas buvo tik simboliškas ir į jos reikalavimus nebuvo atsižvelgiama, nes FARC ir Pastrana vyriausybė (nepaisant institucijos silpnumo) matė save kaip tikruosius tautos atstovus. Į taikos kūrimo procesą bei darbotvarkę, nepaisant jos platumo, nebuvo įtrauktos ir konflikto aukos⁷¹. Be to, tiek vyriausybės pajėgos, tiek FARC derybų metu vykdė atakas. Galiausiai 2002m. vasarį kariuomenei buvo įsakyta atsiimti demilitarizuotą zoną taip nutraukiant taikos procesą. Visuomenės nusivylimas taikos procesu legitimizavo naujo prezidento Alvaro Uribe vykdomą karinę jėgą grįstą kovą prieš FARC ir ELN. JAV, vykdydama karu su narkotikų kontrabandą grįstą „Kolumbijos planą“, intensyviai bendradarbiavo su Kolumbijos karinėmis pajėgomis, vykdančiomis „Patriotinį planą“ (isp. *Plan Patriota*).

Moterų įtrauktis į šiuos taikos bandymus yra gana varijuojanti – moterų dalyvavimas valdantant Betancur vyriausybei siekė 7,14%, 1991m. Gaviria vyriausybei – 1,91%, Pastrana vyriausybės (trečiojo bandymo) valdymo metu – 1,97%. Tuo tarpu Uribe valdymo laikotarpiu nebuvo įtraukta nė viena moteris⁷². Mažas moterų įtraukimas rodo moterų neprileidimą prie bandymų kurti taiką užbaigiant vis besitęsiantį konfliktą.

Praėjus dešimtmečiui nuo paskutinio bandymo derėtis dėl taikos situacija šiek tiek pasikeitė Kolumbijos naudai – karinės atakos buvo gana sėkmingos, perimta tam tikrų teritorijų kontrolė. Tačiau suintensyvėjęs tiesioginis smurtas vardan negatyvios taikos (suprantamos kaip karinė pergalė) vardan iš esmės padidino „smurto trikampį“ – kaip minėta anksčiau, didžioji dalis

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ June S. Beittel, „Peace Talks in Colombia“, *Congressional Research Service*, 2015, 15.

⁷¹ Kristian Herbolzheimer, *Innovations in the Colombian peace process*, NOREF, 2016,3.

⁷² Nina Chaparro González ir Margarita Martínez Osorio, *Negociando desde los márgenes: la participación política de las mujeres en los procesos de paz en Colombia (1982-2016)*, Documentos Dejusticia 29, 2016, 78.

žuvusių buvo civiliai, vis dar egzistuojanti nelygybė ypatingai juntama ne tik tarp klasių, bet ir moterų tarpe, kurios dažnai lieka šeimos maitintojomis, susiduriančios su kultūros ir stereotipų nulemtais sunkumais, tokiais kaip žemės paveldėjimas, gyventojai yra priversti palikti savo gyvenamąją vietą. 2012 m. prasidėjęs ketvirtas bandymas siekti taikos tarp FARC ir Kolumbijos atvėrė galimybių langą pasimokyti iš praeities klaidų bei Galtung žodžiais „nesmurtinėmis priemonėmis ir kūrybingai transformuoti konfliktą“, padedantį mažinti visokeriopą smurtą. Moterų, kaip vienu labiausiai nukentėjusių nuo visų smurto formų, įtraukimas galėtų prisidėti prie sėkmingo proceso suteikiant jam legitimumo iš visuomenės pusės. Oficialūs žingsniai žengti – aukos ir jų patirtys yra vienas iš pagrindinių derybų temų, moterų patirtims atspindėti įkurta Lyties subkomisija. Tačiau ankstesnių derybų patirtis su pilietine visuomene rodo, jog formalumus dalyvavimas ne visuomet virsta realiu įtraukimu ir tam įtakos gali turėti daug faktorių. Įtakos gali turėti įvairūs kultūriniai ir socialiniai veiksniai (dažnai nulemti struktūrinio ir kultūrinio smurto), tad prieš analizuojant moterų įtraukimą reikia geriau suvokti moterų padėtį Kolumbijos kontekste.

2.4. Moterų padėtis visuomenėje ir konflikte

Heidi Hudson teigimu, moterų diskriminavimas didina vidinio konflikto šalyje galimybę, todėl siekiant efektyvaus taikos kūrimo yra būtina atsižvelgti į lytį bei kultūrinį kontekstą, kuriame ji reiškiasi.⁷³ Tad prieš tiriant moterų įtraukimą į taikos kūrimo procesą Havanos taikos derybose, visų pirma reikia išsiaiškinti moterų padėtį Kolumbijos visuomenėje ir konflikte.

Kolumbijos visuomenę galima apibūdinti kaip labai tradicinę ir patriarchalinę, kurioje moterų atžvilgiu yra įsišakniję visi Galtung smurto tipai – tiesioginis, struktūrinis ir kultūrinis. Katalikiškoje šalyje, kaip ir visoje Lotynų Amerikoje, yra gajūs dar iš kolonijinių laikų atėję kultūriniai *machismo* (vyrams) ir *marianismo* (moterims) idealai, apibrėžiantys lyčių roles. Machismo (isp. „macho“ – „vyras, vyriškas“) yra „vyriško“ vyro kultas, idealizuojantis vyro drąsą, ryškumą, nesitaikstymą, seksualinį agresyvumą ir panašias savybes. Tuo tarpu moters idealas kildinamas iš Mergelės Marijos (iš čia ir kilo terminas „marianismo“) – moteris turi būti „hipermoteriška“, t.y. rami, tyra, pasiaukojanti, paklusni bei morališkai stipri⁷⁴. Šis idealas yra palaikomas ir skatinamas įtakingų visuomenės veikėjų, ypatingai – Katalikų bažnyčios. Šie kultūriniai įsitikinimai apie „deramas“ prigimtis ir būtinus lyčių bruožus lemia tai, jog moterims yra priskiriama privati erdvė – rūpinimasis namais, šeima, kai tuo tarpu vyrai, dėl numanomo stiprumo ir užtikrintumo išskirtinai priklauso viešajai sferai – politikai, ekonomikai ir pan. *Machismo* yra dominuojanti kultūrinė sistema, kurią papildė *marianismo*, taip įgalinanti vyriškumo viršumą prieš moteris. Nors *marianismo* vertinamas moterų kentėjimas joms suteikia vertybinių kankinių, aukštą

⁷³ Hudson, 287-288.

⁷⁴ Lisa Zimmerman, „Women in Latin America“, metai nenurodyti, 3.

moralinį statusą, iš esmės tai „maskuoja pažeminimus ir brutalumą, kurios jos patiria tiek socialiai, tiek ekonomiškai“⁷⁵ Tai iliustruoja Galtung teiginį, jog kultūrinis smurtas legitimuoja kitas smurto formas – *machismo* vertybinė sistema vyrams suteikia aukštesnį ekonominį ir socialinį statusą, taip marginalizuodamas moteris ir legitimizuodamas struktūrinį smurtą. *Marianismo* kaip kolumbietiškos kultūros dalis gali padėti vertinant ir moterų padėtį visuomenėje. Nepaisant to, jog Kolumbija yra teoriškai suteikusi teises moterims dalyvauti viešame gyvenime (pavyzdžiui Įstatymu 1475 buvo įtvirtinta 30% kvota moterims visuose rinkimuose) bei egzistuoja įstatymai, ginantys moterų teises, realybėje moterys nuolatos patiria įvairias smurto formas, išnaudojimą ir marginalizaciją. Kolumbija nuolat smunka Socialinių institucijų ir lyties indekso (Social Institutions and Gender Index) vertinime, kuris tiria nelygybės šalyje priežastis – 2010 m. Kolumbija buvo 19, 2012- 26, 2014m – 32 vietoje⁷⁶. Be to, smurtas prieš moteris yra visuotinai paplitęs šalyje, Kolumbija yra dešimta pasaulyje pagal lytimi pagrįstų žmogžudysčių atvejų skaičių (angl. *femicide*) - skaičiuojama, jog šalyje kas dvi dienas moteris yra nužudoma tik dėl to, jog yra moteris⁷⁷. Tiesioginis smurtas prieš moteris yra tapęs neatsiejama ginkluoto konflikto Kolumbijoje dalimi. Skaičiuojama, jog vien 2000-2009m. beveik 500 tūkst. moterų tapo seksualinio smurto aukomis – prievartavimų (~94 tūkst.), seksualinio priekabiavimo (~175 tūkst.), socialinio gyvenimo reguliavimo (~326 tūkst.) ir pan. Visų formų seksualinis smurtas dažniausiai vyksta artimoje aplinkoje ir yra vykdomas esamų ar buvusių partnerių, tačiau jį vykdo ir valstybinės pajėgos, o nelegalioms ginkluotoms grupuotėms priskiriami 12809 moterų prievartavimų, 1575 įtraukimo į prostituciją, 4415 priverstinio nėštumo ir 1810 priverstinio nėštumo nutraukimo atvejų⁷⁸. Tiesa, seksualinį smurtą kaip ginklą socialinei ir teritorinei kontrolei dažniausiai naudoja paramilitarinės ir BACRIM (isp. *bandas criminales emergentes*), tačiau FARC seksualinį smurtą naudoja priverstiniam mergaičių ėmimui į rekrūtes bei kaip „mokestį“ siekiant apsaugoti kitos jų šeimos narius⁷⁹, taip pat savo narių atžvilgiu vykdo priverstinės kontracepcijos ir abortų politiką. Moterys, net ir prisijungusios prie lygybės siekiančio judėjimo, yra kontroliuojamos struktūros bei jau minėtų *marianismo* idealų.

Įdomu tai, jog 4 iš 10 seksualinio smurto aukų nesuvokia savęs aukomis – nors dauguma prievartavimą ar priverstinę prostituciją patyrusių moterų save laiko aukomis, subtiliau

⁷⁵ Ronald J. Duncan, *The Ceramics of Ráquira, Colombia– Gender, Work, and Economic Change*, University Press of Florida, 1998, 90.

⁷⁶ Social Institution and Gender Index, „Gender Equality 2014“,

<http://www.genderindex.org/ranking/all?order=field_sigi_value14_value&sort=asc> [Žiūrėta 2017 04 18]

⁷⁷ Anastasia Moloney, „Colombia confronts femicide, the 'most extreme form of violence against women'“, *Reuters*, 2015, <<http://www.reuters.com/article/us-colombia-women-murder-idUSKCN0QP0CM20150820>> [Žiūrėta 2017 04 27]

⁷⁸ Kampanija ‘Rape and Other Violence: Leave my Body out of the War’, First Survey of Prevalence, Sexual violence against women in the context of the Colombian armed conflict, Colombia 2001-2009, 2011, 13 -27.

⁷⁹ Amnesty International, *Colombia, Scarred Bodies, Hidden Crimes: Sexual Violence against Women in the Armed Conflict*, 2004, 18-19.

pasireiškiančios seksualinio smurto formos – priverstinė sterilizacija, seksualinis priekabiavimas, priverstinis darbas namie ar socialinio moterų gyvenimo ribojimas pačių aukų yra sunkiai suvokiamas kaip smurtas prieš jas⁸⁰. Tai puikiai iliustruoja Galtung teiginį, jos struktūrinis smurtas yra užslėptas ir reiškiasi subtiliau ir dažnai gali būti sunkiai pastebimas. Tam padeda ir kultūrinis smurtas – vyraujantys marianismo ir paklusnios, nuolankios, kenčiančios moters idealas.

Pasak Azam Karam, konfliktas moterų gyvenimus paveikia devyniais aspektais: moterys, turėdamos ribotus resursus, staiga tampa šeimos galvomis netekus vyrų; yra mobilizuojamos į patriarchalines sukilėlių gruputes; padidėja jų socialinis ir sveikatos pažeidžiamumas; disintegruojančiose visuomenėse išauga grėsmė jų saugumui; išauga seksualinis smurtas; jos patiria šeimos sutrukdytus; tampa beteisėmis pabėgėlėmis; patiria išaugusį smurtą artimoje aplinkoje; turi užsiimti karo sukonstruotų seksualinių paslaugų teikimu⁸¹. Visi šie aspektai yra sutinkami ir Kolumbijos konflikto atveju. Dažniausiai kalbama apie nuo konflikto nukentėjusias moteris – aukas. Visgi svarbu pabrėžti, jog kalbant apie moteris ir jų padėtį, reikia vengti jų kaip monolitinės grupės vertinimo – kadangi moterų patirtys konfliktuose skiriasi dėl jų skirtingų rolių juose, jų poreikiai taip pat gali skirtis⁸². Tai itin aktualu Kolumbijos – FARC konflikto kontekste, nes mąstant apie moteris konflikte reiktų atkreipti dėmesį ne tik į konflikto aukomis tapusias moteris, bet ir moteris, kurios pačios aktyviai dalyvavo konflikte kaip kovotojos ir prisiėmė ne „moters-aukos“, o „moters- kovotojos, smurtautojos“ vaidmenį. Nors konflikto pradžioje sukilėlių grupuotėse moterų beveik nebuvo, palaipsniui moterų įsitraukimas ėmė augti ir manoma, jog trečdalį FARC- EP pajėgų sudaro moterys kovotojos⁸³. Moterų jungimasis prie už socialinį teisingumą per komunizmą kovojantį FARC atitinka Nira Yuval – Davis hipotezę, jog moterys yra labiau linkusios aktyviai įsitraukti į nacionalinio išlaisvinimo arba „neįprastus“ (angl. *irregular*) konfliktus, kai kovojama prieš priespaudą lyginant su tradiciniais karais tarp valstybių. Netradiciniuose karuose išnyksta riba tarp mūšio bei namų fronto, bei abi lytys užima „tokią pačią ideologinę poziciją“ - priešiniamsi priespaudai⁸⁴. Tokiose situacijose išnykus lyčių hierarchijai moterys gali prisiimti vaidmenis, kurių negautų tradicinio taprvalstybinio konflikto atveju. Į FARC moters jungėsi dažniausiai dėl socioekonominių, politinių priežasčių, prievartos ir siekio pabėgti nuo smurto artimoje aplinkoje⁸⁵. Iš esmės FARC priklausančios moterys apsiima įvairias roles, nuo propagandos, karių verbavimo iki dalyvavimo misijose – tarp FARC narių yra ir aukštą rangą

⁸⁰ Kampanija ‘Rape and Other Violence: Leave my Body out of the War’, 16.

⁸¹ Azza Karam, “Women in War and Peace-building: The Roads Traversed, The Challenges Ahead,” *The International Feminist Journal of Politics* 3, no. 1, 2001, 4-5.

⁸² Hudson, 291.

⁸³ Margaret Gonzalez-Perez, *Women and Terrorism: Female Activity in Domestic and International Terror Groups*, London: Routledge, 2008, 41.

⁸⁴ Nira Yuval-Davis, *Gender and Nation*, Sage Publishers, 1997, 101.

⁸⁵ Ingvild Magnaes Gjelsvik, “Women, War, and Empowerment: A Case Study of Female Ex-Combatants in Colombia,” *Peace Research Institute Oslo*, 2010, 36–41.

užimančių moterų. Tad nenuostabu, jog jų patirtys konflikte skiriasi nuo kitų moterų – FARC jos gavo galimybę prisiimti kitas, nebūtinai tik su moteriškumu ir marianismu siejamas roles. Herrera ir Porch teigimu, „reliatyvi pasirinkimo laisvė, kurią moterys turi veikdamos FARC ir subordinuota moterų padėtis Kolumbijos visuomenėje daro buvusių karių integraciją į visuomenę ypač sudėtingą“⁸⁶. Skirtingos patirtys lemia ir tai, jog siekiant sėkmingai kurti taiką tarp FARC-EP ir Kolumbijos reikia atsižvelgti į moterų-karių patirtis konstruojant DDR programas – natūralu, jog moterys, prie FARC prisijungusios dėl prastų socioekonominių sąlygų ir FARC gavusios naują, daugiau galimybių suteikiantį statusą, nenorės grįžti prie ankstesnio status quo. Ankstesnė patirtis rodo, jog tokia praktika nebuvo taikoma, ir moterys – karės buvo suprantamos kaip „vyrų smurto pašalinis darinys“⁸⁷, o lyties atžvilgiu neutralios DDR programos ignoravo tokius moterų poreikius, kaip vaikų priežiūra, medicininis gydymas, smurto artimoje aplinkoje prevencija ir pan.⁸⁸. Taigi, neatsižvelgimas ir moterų – karių patirčių ir poreikių ignoravimas yra spraga ir savotiška struktūrinio smurto forma – tiek prieš FARC vyrus-karius, tiek prieš kitas moteris, nedalyvaujančias sukilėlių grupuočių veikloje.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog moterų patirtys konflikte skiriasi – prisijungusios prie FARC moterys gavo galimybę išėiti iš kultūrinio smurto saistomų tipinių lyčių rolių, paremtų moterų subordinacija vyrų atžvilgiu. Tuo tarpu patriarchalinė visuomenė, nors teoriškai ginanti moterų teises oficialiais dokumentais, realybėje palaiko egzistuojančią nelygybę. Dideli lytimi paremti smurto mastai suponuoja, jog kultūrinis nuolankios ir paklusios moters idealas palaiko patriarchalinę sistemą, kurioje gajį moterų subordinaciją vyrų atžvilgiu. Moterys yra marginalizuota grupė, kurią yra būtina įtraukti – tiek pilietinės visuomenės, tiek FARC nares – į taikos kūrimo procesą. Svarbu atsižvelgti į skirtingas moterų patirtis bei siekius tiek nuo vyrų (aukų ir karių) tiek nuo skirtingas pozicijas konflikte užėmusių moterų. Tik taip bus įmanoma kūrybinga konflikto transformacija, vedanti negatyvios, o vėliau – ir pozityvios taikos link.

3. Moterų dalyvavimas taikos kūrimo procese

Taikos tarp Kolumbijos ir FARC kūrimo procesas, prasidėjęs 2012 m. derybomis Kuboje, tarptautinės bendruomenės dažnai yra vadinamas „beprecedenčiu“⁸⁹ moterų įtraukimo atžvilgiu ne tik Kolumbijos derybų, bet ir globaliame taikos kūrimo kontekste. Nors formalus ir skaičiais pamatuojamas moterų įtraukimas, tiesiog didinant dalyvaujančiųjų skaičių yra

⁸⁶ Herrera, Natalia and Douglas Porch. “‘Like Going to a Fiesta’ - the Role of Female Fighters in Colombia’s FARC-EP.” *Small Wars & Insurgencies* 19, no. 4, 2008, 611.

⁸⁷ Ten pat, 610.

⁸⁸ Andrea Mendez, “Militarized Gender Performativity: Women and Demobilization in Colombia’s FARC and AUC,” *Queen’s University, Kingston, Canada*, 2012, 169–170.

⁸⁹ UN Women, “Women take the reins to build peace in Colombia”, UN Women, 2015 gegužės 28, <<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/5/women-build-peace-in-colombia>> [Žiūrėta 2017 04 01]

kritikuojamas feministinės srovės dėl simplifikuoto požiūrio į lytį ir tikėjimą, jog receptas „ pridėti moterų ir išmaišyti“ gali sukurti labiau įtraukiančio saugumo ir taikos viziją⁹⁰, iš tikrųjų prasilenkiančią su tikrove, verta atkreipti dėmesį į moterų dalyvavimo taikos kūrimo procesuose mastus ir roles. Šiame skyriuje bus siekiama išsiaiškinti, kiek moterys buvo įtrauktos į taikos kūrimo procesą Kolumbijoje 2012-2016 m. skirtinguose vaidmenyse. Remiantis tyrimo modeliu, nėra apsiribojama tik tiesioginiu atstovavimu prie derybų stalo – pagal prieinamus duomenis siekiama išsiaiškinti moterų dalyvavimą skirtinguose su taikos proceso kūrimu susijusiose platformose.

3.1. Tiesioginis atstovavimas derybose

Moterų įtraukimas į derybininkų delegacijų sudėtį yra svarbus, nes gali daryti įtakos susitarimo tekstui ir tematikai⁹¹ – nepaisant to, jog buvimas delegacijos nare įpareigoja atstovauti savo pusės interesus, oficiali rolė įgalina siekti moterims aktualių punktų įtraukimo.

1982 – 2016 m. Kolumbijos vyriausybė su sukilėlių grupuotėmis pasirašė 61 susitarimą (didžioji dalis iš jų susijusios su taikos kūrimo procesu), kurių sudaryme vidutiniškai 4,07 % derybininkų buvo moterys⁹². 2012m. Havanoje oficialiai prasidėjusiose taikos derybose tarp Kolumbijos prezidento Santos vyriausybės ir FARC-EP nė viena delegacija savo gretose moterų derybininkų neturėjo: „už abiejų stalo pusių sėdėjo vyrai, ir kalbėjo apie karo užbaigimą; o jų tarpe dvi moterys teikė vyrams techninę pagalbą“⁹³. Tačiau galiausiai 2013m. pabaigoje, po feministinių organizacijų ir tarptautinės bendruomenės spaudimo vykdyti JT ST Rezoliuciją 1325, vyriausybė paskyrė dvi moteris – Nigelia Rentería ir María Paulina Riveros įgaliotomis atstovėmis. Tuo tarpu iš FARC pusės informaciją atsirinkti yra keblu – tiek Kolumbijos vyriausybės, tiek FARC-EP oficialias delegacijas sudarė 10 žmonių (kurie galėjo keistis), o FARC labai aiškiai neskirstė derybininkų ir patarėjų. Tačiau peržiūrėjus derybų dokumentus bei FARC komunikatus, matyti, jog viena moteris – olandė Tanja Nijmeijer – FARC yra suvokiama kaip svarbi veikėja ir gali būti suprantama kaip derybininkė. Taigi, iš 20 delegacijų narių 17 vyrų ir 3 moterys, kitaip tariant, 15% sėdinčiųjų prie oficialaus derybų stalo buvo moterys. Nors procentinė išraiška lenkia tiek šalies, tiek globalų moterų įtraukimo į derybas vidurkį, tokį skaičių iš esmės lemia nedidelis delegacijos dydis. Moterys sudarė itin mažą pakaitinių derybininkų dalį, tačiau dominavo pagrindiniam derybų stalui talkinančiose derybų struktūrose, kaip matyti lentelėje:

⁹⁰ Aili Mari Tripp, Myra Marx Ferree, Christina Ewig, *Gender, Violence, and Human Security: Critical Feminist Perspectives*, NYU Press, 2013, 286.

⁹¹ UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, 6.

⁹² Nina Chaparro González ir Margarita Martínez Osorio, 11.

⁹³ Verdad Abierta “Si en la Mesa hubiera más mujeres la negociación iría más rápido”, 2015 gegužės 8d., <<http://www.verdadabierta.com/procesos-de-paz/farc/5752-si-en-la-mesa-hubiera-mas-mujeres-iria-mas-rapido>> [Žiūrėta 2017 04 18]

Taikos derybų delegacijų sudėtis	Moterys	Vyrai
Įgalioti derybininkai (isp. plenipotenciarios)	3	17
Pakaitiniai derybininkai	2	8
Pagalbiniai stalai, teikiantys paramą pagrindinėms deryboms	25	13

3 lentelė. Parengta autorės pagal: Coalición 1325, IV Informe de monitoreo a la Resolución 1325 del Consejo de Seguridad de Naciones Unidas - Colombia⁹⁴.

Derybų metu abi pusės pasirašė keletą susitarimų, atspindinčių derybų pradžią, pagrindinius derybinius punktus, vėliau tapusiais pagrindiniu taikos susitarimu. Ant svarbiausių 7 susitarimų yra 51 parašas, iš kurių 8 yra moterų, kas reiškia jog moterų įtraukimas šioje srityje yra 15,69%, beveik 4 kartus lenkiantis globalų vidurkį⁹⁵. Detalesnis pasiskirstymas pateikiamas lentelėje:

Susitarimas	Data	Vyrai			Moterys		
		FARC	Vyriausybė	Kita	FARC	Vyriausybė	Kita
Bendrasis susitarimas dėl konflikto užbaigimo ir stabilios ir ilgalaikės taikos kūrimo	2012 08 26	5	5	4	1	2	0
Acuerdo sobre la tramitación del Acto Legislativo N°04/2015 Senado, 150/2015 Cámara	2016 05 11	1	1	1	0	0	1
Specialusis susitarimas dėl Amnestijos, malonės ir specialiosios baudžiamosios atsakomybės įstatymo	2016 08 19	1	1	1	0	0	1

⁹⁴ Coalición 1325, IV Informe de monitoreo a la Resolución 1325 del Consejo de Seguridad de Naciones Unidas - Colombia. Bogotá, 2014, 20.

⁹⁵ 1992-2011 m. taikos susitarimus pasirašiusių moterų skaičius buvo 4 %.

Specialusis susitarimas dėl Specialiosios jurisdikcijos taikai vykdomojo sekretoriaus paskyrimo	2016 08 19	1	1	1	0	0	1
Susitarimas ginklų atidavimo proceso tvarkaraščio vykdymui palengvinti	2016 08 20	1	1	-	0	0	-
Galutinis susitarimas dėl konflikto užbaigimo ir stabilios ir ilgalaikės taikos kūrimo	2016 08 28	7	7	2	1	1	0
Galutinis susitarimas dėl konflikto užbaigimo ir stabilios ir ilgalaikės taikos kūrimo (peržiūrėtas po referendumo)	2016 11 24	1	1	-	0	0	-

4 lentelė. Sudaryta autorės.⁹⁶

Iš lentelės matyti, moterys tiek FARC, tiek vyriausybės pusėje pasirašė dukart, triskart ant susitarimų pasirašė laiduojančios šalies atstovė. Nors ir pats pasirašymo faktas didelės esmės susitarimo turiniui neturi, tai turi simbolinę prasmę. Priėmimas į oficialią delegaciją ar susitarimo pasirašymas suponuoja galios poziciją, priėmimą, galimybę keisti struktūrą. Moterys sudaro daugiau nei pusę Kolumbijos populiacijos, FARC gretose moterų yra 30-40%, tad Havanoje vykusios derybos, kur 15% delegacijos ir pasirašančiųjų tarpe sudarė moterys, nors ir leidžia kalbėti apie progresą geresnio atstovavimo link, tačiau šis progresas yra nedidelis.

2.2. Įtraukiančios komisijos

2012 m. prasidėjęs oficialus taikos derybų tarp FARC-EP ir Kolumbijos vyriausybės procesas ilgą laiką vyko tik plenarinių sesijų pobūdžiu, kai po 10 atstovų iš kiekvienos pusės dėrėjosi ir rengė susitikimo juodraščius. Galiausiai, siekiant paspartinti derybas, buvo sukurtos subkomisijos. Pagal prieinamus duomenis galima išskirti 6 subkomisijas, iš kurių daugiausiai tarptautinės bendruomenės dėmesio ir palaikymo susilaukė Lyties subkomisija (isp. *Subcomisión de Género*).

⁹⁶ Šaltinis: Oficialus derybų puslapis „Mesa de las conversaciones“, kur talpinami visi derybų dokumentai. Žymėjimas „kita“ referuoja į derybas facilituojančių šalių atstovus.

37-uoju jungtiniu komunikatu 2014m. birželio 7d. paskelbta apie trijų komisijų – istorinės konflikto, techninės ir lyties - įkūrimą⁹⁷. Istorinė konflikto ir jo aukų komisija (isp. *Comisión Histórica del Conflicto y sus Víctimas, CHCV*), sukurta 2014m. rugpjūčio 5d., siekiant „geriau suprasti konfliktą, kas yra būtina sąlyga siekiant jį išspręsti“ bei prisidėti prie 5 darbotvarkės punkto – aukų klausimo - sprendimo⁹⁸. Savo sudėtimi komisija iš esmės atvaizdavo Kolumbijos visuomenėje esančias socialines skirtis, atkartodama marginalizuotų grupių neįtraukimą į šalies valdymo klausimus. CHCV sudarė 12 FARC-EP ir Kolumbijos vyriausybės deleguotų ekspertų bei 2 pranešėjai, iš kurių – viena moteris. Tarp CHCV nebuvo nė vieno afrokolumbiečių ar indėnų kilmės kolumbiečių ar akademikų, kurie būtų atstovavę šias visuomenėje marginalizuotas grupes ir jų požiūrį į konflikto priežastis.

Lyties subkomisija, įkurta 2014m. rugsėjo 7d., ko gero yra dažniausiai viešojoje erdvėje minimas Kolumbijos taikos proceso aspektas, įvardijamas kaip atsižvelgimo į lytį, lyties dimensijos įtraukimo ir JT ST Rezoliucijos 1325 įgyvendinimo pavyzdys. Komisija atsirado dėl pilietinės visuomenės (ypač moterų organizacijų) spaudimo, ir siekė „peržiūrėti dalinius ir galutinius susitarimus, kad jie tinkamai atsižvelgtų į lytį“⁹⁹. Ir nors ši subkomisija iš tiesų yra dominuojama moterų (tik vienas FARC deleguotas vyras), kas leidžia teigti apie moterų įtraukimą, iš tiesų subkomisija „neturi jokios sprendimų priėmimo galios bei jokių garantijų, kad komisijos rekomendacijos bus priimtose ir įgyvendintos. Be to, komisija neturi jokios galios pakeisti jau priimtus susitarimus“¹⁰⁰. Taigi, pavyzdine moterų ir lyties įtraukimo prasme tituluojama subkomisija, nors sudėtyje yra dominuojama moterų, turimos galios prasme yra labiau simbolinė, ir atstovauja formalaus moterų įtraukimo, o ne moterų įgalinimo koncepcijai.

Techninė subkomisija yra atsakinga už diskusijas dėl galutinio susitarimo 3 punkto „Konflikto pabaiga“. Tačiau oficialios informacijos apie komisijos sudėtį derybų šaltiniuose nėra pateikiama¹⁰¹. Tuo tarpu JT teigia, jog techninėje subkomisijoje buvo 5 moterys – trys deleguotos FARC, dvi – Kolumbijos vyriausybės, o visą komisiją sudaro 20 žmonių¹⁰².

Teisinė komisija (isp. *Comisión Jurídica*) įkurta 2015m. liepos 12 dieną. Komisijos mandatas apima pokonfliktiniam laikotarpiui itin svarbias sferas: „sukurti specialią teisingumo taikai sistemą, kuri turi atspindėti teisingumo, tiesos, reparacijų ir nepasikartojimo principus (...) dirbant su amnestijos ir malonės teikimu nacionaliniu mastu, politinius ir kitus nusižengimus,

⁹⁷Mesa de Conversaciones, Comunicado Conjunto no. 37, La Habana, 2014 birželio 7d.

⁹⁸ Mesa de Conversaciones, Comisión Histórica del Conflicto y sus Víctimas, <<https://www.mesadeconversaciones.com.co/comision-historica/introduccion>> [Žiūrėta 2017 04 27]

⁹⁹ FARC-EP International, Gender Subcommission, <http://farc-epeace.org/index.php/genero1> [Žiūrėta 2017 04 15]

¹⁰⁰ Virginia M. Bouvier, Gender And The Role Of Women In Colombia's Peace Process, *UN Women Background Paper*, 2016, 21.

¹⁰¹ FARC-EP International, Subcomissions, <<http://farc-epeace.org/peace-process/subcomissions.html>> [Žiūrėta 2017 04 15]

¹⁰² Bouvier, 2.

nepolitinių nusikaltimų sprendimu, sistemos ir teisinio saugumo dalyviais, reikalingomis teisinėmis institucijomis susitarimų įgyvendinimui, sankcijomis, išdavimo klausimu¹⁰³. Komisijai po tris narius nominavo abi pusės, visi 6 komisijos nariai – vyrai. Taigi, galios monopolis spręsti opius pokonfliktinės tvarkos ir teisingumo klausimus paliktas tik vyrams.

Paramilitarizmo subkomisija buvo sukurta 2015 m. liepos 12 dieną išleidus 55-ąją jungtinį komunikatą¹⁰⁴. Komisijos tikslas – konsensuso kūrimas kovos prieš paramilitarizmą, politinio dalyvavimo saugumo užtikrinimo, teritorinės koegzistencijos ir kontrolės ir skaidrumo sistemų klausimais¹⁰⁵. Subkomisiją sudaro 6 nariai, visi – vyrai. Taip simboliškai buvo replikuotos standartinių, *machismo* ir *marianismo* sukurtos lyčių rolės, kai vyrai yra sukonstruojami per karą ir viešumą, todėl gali dalyvauti politiniuose procesuose ir derėjimesi dėl politinio dalyvavimo, o moterims yra palikta privati erdvė ir su pasyvumu, kentėjimu ir motinyste siejami klausimai.

Paskutinė aptariama komisija – Žmogaus teisių komisija (isp. *Comisión de Derechos Humanos*), skirta atkreipti dėmesį į sąlygas Kolumbijos kalėjimuose, gerinti sąlygas su FARC-EP bendradarbiavusiems kaliniams ir skatinti juos sudaryti susitarimus mainais už amenstiją, pagal turimus duomenis taip pat yra sudaryta tik iš vyrų. Turint omenyje, jog FARC-EP gretose, kurių 30-40% sudaro moterys, iš kurių taip pat yra ir kalinčių Kolumbijos kalėjimuose, tad akivaizdu, jog į kalėjimų problemą taip pat vertėtų pažvelgti ir per lyties prizmę, tačiau moterų pozicija nebuvo įtraukta.

Bendras lyčių pasiskirstymas atvauizduotas lentelėje:

Komisija	Vyrai	Moterys
Istorinė konflikto ir jo aukų komisija	13	1
Lyties subkomisija	1	9
Techninė subkomisija	15	5
Teisinė subkomisija	6	0
Paramilitarizmo subkomisija	6	0
Žmogaus teisių komisija	3	0

5 lentelė. Sudaryta autorės.

Susumavus gautus rezultatus, matyti, jog „beprecedenčiu“ vadinamas moterų įtraukimas iš tiesų yra gana ribotas taikos derybose sukurtų komisijų kontekste – moterys dominavo

¹⁰³ FARC-EP International, Legal Subcommission, <<http://farc-epeace.org/index.php/legal-commission>> [Žiūrėta 2017 04 15]

¹⁰⁴ Mesa de Conversaciones, Comunicado Conjunto no 55, La Habana, 2015 liepos 12d.

¹⁰⁵ FARC- EP International, Paramilitarism, <<http://farc-epeace.org/index.php/paramilitarism>> [Žiūrėta 2017 04 15]

tik Lyties subkomisijoje, kuri realios sprendimų priėmimo ar keitimo galios neturėjo. Tuo tarpu pokonfliktinę sanvarką sprendžiančiose komisijose moterų nebuvo. Peršasi išvada, jog komisijos savo sudėtimi atkartoja esančią Kolumbijos struktūrą, kur moterys užima marginalizuotųjų poziciją ir dėl kultūrinio smurto – vyraujančių marianismo ir mačizmo idealų – nėra įtraukiamos į su „viešąja sfera“ susijusias diskusijas.

3.3. Aukos statusas

Havanos taikos derybose, lyginant su ankstesniais taikos derybų tarp Kolumbijos ir FARC bandymais, pirmąkart skiriamas dėmesys konflikto aukoms. Gana siauroje derybų darbotvarkėje joms yra skirtas atiras punktas, įkurta Istorinė konflikto ir jo aukų komisija, iš dalies liečianti aukų klausimą, taip pat suorganizuotos 5 konflikto aukų delegacijos, kurių metu aukos tiesiogiai susitiko su smurtautojais. Aktyvus aukų įtraukimas susilaukė didelio visuomenės ir tarptautinės bendruomenės dėmesio, dažnai ypatingai akcentuojant gausų moterų dalyvavimą delegacijų sudėtyje. Iš tiesų, moterys sudarė daugumą - iš 36 iš 60 delegacijos narių buvo moterys, kas sudaro 60 %¹⁰⁶. Ir nors susitikimai „akis į akį“ buvo „transformacinės patirtys“¹⁰⁷ visoms konflikto šalims, dėmesį aukoms ir dideliame moterų dalyvavime tokiaime kontekste galima įvardinti esamų lyčių rolių, per kurias išreiškiamas kultūrinis smurtas, įtvirtinimą. Įdomu tai, jog visos moterų reprezentacija pasižymintios derybų platformos bei veiklos vyko po penktuoju derybų darbotvarkės punktu, pavadintu „Aukos“. Šiame kontekste įkurta ir garsioji Lyties subkomisija – Jungtiniame komunikate Nr. 37, aptariant 5 derybų punkto diskusijų sąlygas, paskutiniame punkte paminimas subkomisijos įkūrimas. Tai rodo, jos derybų darbotvarkės kūrėjai didelio prioriteto lyties klausimui iš pradžių neskyrė. Paraleliai vykstantys Lyties subkomisijos posėdžiai ir aukų delegacijų vizitai turi dvigubą efektą: viena vertus, tai postūmis, padedantis atskleisti skirtingus konflikto padarinius, tačiau „didelis spaudos dėmesys moterims kaip aukoms gali sukurti „šalutinį efektą“ viešojoje nuomonėje, taip žalingai skatinant tendenciją visas moteris identifikuoti taip pat (*aukomis – aut. past.*). Daugeliu atvejų tai palaiko ir skatina seksistinius stereotipus, moterims priskiriančius pasyvumą, nesugebėjimą apsiginti, silpnumą ir poreikį būti apsaugotoms“¹⁰⁸. Didelė moterų įtrauktis būtent „aukų“ kontekste ir gausus tokio naratyvo reproduktivumas nacionalinėje ir tarptautinėje viešojoje erdvėje niveliuoja visas moteris iki marianistinio „kenčiančios aukos“ idealo, nukreipdamas dėmesį nuo skirtingų moterų patirčių. Taigi, nors konflikto šalių atsigręžimas į aukas ir balso joms suteikimas yra sveikintinas tiek dėl istorinio precedento, tiek dėl pereinamojo ir istorinio teisingumo užtikrinimo – labiausiai ginkluotame Kolumbijos konflikte nukentėjo būtent

¹⁰⁶Claudia Cecilia Ramírez, „¿Qué palabra te dijera que llegue a tu corazón? Mujeres y proceso de negociación en Colombia“, *En otras palabras*, 2015, no. 23, 71.

¹⁰⁷Chaparro González ir Martínez Osorio, 67.

¹⁰⁸ Ramírez, 71-72.

civiliai – moterų kaip „aukų“ vaizdavimas skirtingas moterų patirtis suniveliuoja, nesuteikia joms galios pozicijos, bei prisideda prie kultūrinio smurto palaikymo, besireiškiančio per palaikomas subordinacija paremtas lyčių roles.

3.4 Minios veiksmas

Aktyvus Kolumbijos moterų organizacijų siekis dalyvauti taikos kūrimo procese bei tarptautinės bendruomenės spaudimas yra vienas pagrindinių veiksnių, lėmusių moterų įtraukimą į Havanos taikos derybas. Nuo pat oficialių derybų pradžios moterų organizacijos siekė įsitraukti į Havanos procesą ir suteikti jam lyties dimensiją. 2013 m. spalį įvairios Kolumbijos moterų organizacijos suvienijo savo pajėgumus Nacionaliniame Moterų ir Taikos Susitikime (isp. *Cumbre Nacional Mujeres y Paz*), prie kurio prisidėjo ir JT atstovybė Kolumbijoje. Susitikimas suvienijo 449 moteris iš įvairias sritis atstovaujančių moterų organizacijų – žmogaus teisių, feministines, valstiečių, bažnyčios, indėnų, afrikiečių kilmės, jaunimo, studentų, LGBT, nacionalinių ir teritorinių taikos iniciatyvų, švietimo ir kultūros sektorių, akademijos, verslo, spaudos ir t.t.¹⁰⁹. Susitikimo metu buvo pateikti pasiūlymai visiems 6 derybų darbotvarkės punktam. Pagrindinis moterų šūkis „Nenorime, kad tartųsi dėl mūsų, norime pačios tartis“ (isp. *No queremos ser pactadas, queremos ser pactantes*) ir pasiūlymai reikalavo įtraukti moteris į taikos derybų procesą bei lyties dimensiją į galutinį susitarimą kaip būtinas priemones taikai pasiekti. Organizuotas minios veiksmas, palaikomas JT, davė sėkmingų rezultatų – praėjus mėnesiui po susitikimo į oficialias derybų delegacijas buvo įtrauktos pirmosios moterys, po metų įkurta Lyties subkomisija. Moterų organizacijos aktyviai siekė įsitraukti ir tolimesniame derybų procese – 18 organizacijų teikė konsultacijas Lyties subkomisijai, taip išnaudodamos savo pačių pastangomis susikurtą erdvę Havanos taikos derybose propaguoti savo darbotvarkę, paremtą moterų įtraukimu ir jų poreikių atspindėjimu. Aktyvus moterų įsitraukimas nėra sutinkamas palankiai – moterys aktyvistės 1,5 karto dažniau sulaukia grasinimų mirtimi¹¹⁰, Kolumbijos Konstitucinis teismas taip pat pripažįsta, jog moterims, prisiimančioms lyderės rolę organizacijose, ginančiose žmogaus teises, socialinėje ar bendruomenės veikloje, kyla daugiadimensinės grėsmės iš nelegalių ginkluotų grupuočių, kurios dažniausiai kėsina į jų gyvybę¹¹¹. Nepaisant to, moterys aktyviai reiškia palaikymą taikos procesui – pavyzdžiui, 2015m. kilus pavojui dėl derybų nutraukimo, daugiau nei 5000 moterų susirinko į protestą, agituodamos už derybomis paremtą konflikto užbaigimą¹¹². Taigi, moterų organizacijos,

¹⁰⁹ Ramírez, 72.

¹¹⁰ Boletín trimestral Sistema de Información sobre Agresiones Contra Defensores de Derechos Humanos en Colombia, SIADDHH: Trabajo por la Paz = Amenazado/a, 2015m. spalio 23d.

¹¹¹ Organización De Los Estados Americanos Comisión Interamericana De Derechos Humanos, As Mujeres Frente A La Violencia Y La Discriminación Derivadas Del Conflicto Armado En Colombia, 2006, xi.

¹¹² Ruta Pacífica de las Mujeres, “Mas de 5.000 mujeres recorren el país por la refundación de la paz”, 2015.

vienydamos savo pajėgas, siekia užtikrinti moterų ir jų perspektyvų įtraukimą „iš apačios į viršų“ modeliu, taip pat palaikydamos vykstantį taikos kūrimo procesą.

Apibendrinant, nors iš pradžių moterų ir lyties dimensijos įtraukimo Havanos taikos derybose nebuvo, sėkminga pilietinės visuomenės – moterų organizacijų – mobilizacija leido daryti spaudimą derybų šalims praplėsti derybų lauką moterų naudai. Nors ir praėjus daugiau nei pusei taikos derybų laiko, 2014m. antroje pusėje moterų ir lyties dimensija atsirado Havanos taikos derybose. Visgi aktyvus taikos proceso palaikymas bei siekis įsitraukti teikiant pasiūlymus, stebint susitarimų vykdymą yra ne konflikto šalių, bet pačių moterų organizacijų nuopelnas – į taikos derybas jos nebuvo kviestos.

4. Moterų įtaka taikos derybose (moterų įgalinimas)

Praktika rodo, jog skaitlingas moterų įtraukimas nebūtinai reiškia jų įgalinimą ar lyties perspektyvos į galutinį taikos susitarimą įtraukimą¹¹³. Todėl svarbu atsižvelgti ne tik į tai, kiek moterų buvo įtraukta, bet ir tai, kokią vietą jos užėmė taikos derybų darbotvarkės formavime, kiek moterims aktualių sprendimų yra įrašyta galutiniame susitarimo tekste. Taip pat svarbu atsižvelgti, koks moterų vaidmuo taikos susitarimo įgyvendinime. Būtent šie aspektai leidžia geriau suprasti, ar Kolumbijos atveju moterų buvo įgalintos (vadinamasis „not counting women, but making them count“ modelis) ar jų įtraukimas buvo formalus ir galių nesuteikiantis („just add women and stir“ modelis).

4.1. Derybų darbotvarkės formavimas

Taikos derybų darbotvarkės formavimas turi ypatingą svarbą – būtent tuo metu yra nusprendžiama, ką yra verta paversti derybų, t.y. privalomų sąlygų taikai pasiekti, dalimi. Būtent šioje fazėje yra formalizuojamos ir pripažįstamos probleminės sritys, jas padarant diskusijų objektu taikos kūrimo kontekste. Havanos derybų darbotvarkė buvo formuojama atsižvelgiant į ankstesnius derybų tarp FARC ir Kolumbijos valdžios pamokas. 1998-2002 m. vykusių taikos derybų tarp Pastrana vyriausybės ir FARC nesėkmių buvo labai plati, 12 punktų derybų darbotvarkė, tad abi konflikto pusės suprato, jog siekiant padidinti šansus susitarti Havanos taikos derybų darbotvarkė turėjo būti trumpesnė, aiškesnė ir konkretesnė negu ankstesnioji. Tai natūraliai ribojo galimybes taikos derybose padengti platų klausimų spektrą. Havanos taikos derybos nuo savo pirmtakių skiriasi ir tuo, jog oficialios derybos 2012m. prasidėjo parengus oficialią ir nekeičiamą derybų darbotvarkę, kuri greičiausiai buvo parengta 2011m. pab.-2012m. vykusiuose slaptuose

¹¹³ UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, 8.

parengiamuosiuose susitikimuose. Turint omenyje, jog pirmines oficialias delegacijas sudarė vyrai, galima preziumuoti, jog moterys į oficialios derybų darbotvarkės formavimą įtrauktos nebuvo, nes nebuvo delegacijų sudėtyje. 2012m. rugpjūčio 26d. paskelbtas Bendrasis susitarimas dėl konflikto užbaigimo ir stabilios ir ilgalaikės taikos kūrimo oficialiai pradėjo taikos derybų procesą tarp Kolumbijos valdžios ir FARC. Susitarime nurodyti 6 pagrindiniai derybiniai punktai:

- 1) Integruota žemės ūkio vystymo politika
- 2) Politinis dalyvavimas
- 3) Konflikto pabaiga
- 4) Nelegalių narkotikų problemos sprendimas
- 5) Aukos
- 6) Įgyvendinimas, patikrinimas ir ratifikavimas¹¹⁴

1998-2002 m. derybų darbotvarkė buvo orientuota į giluminių konflikto priežasčių sprendimą ir siekė „politinių, ekonominių ir socialinių transformacijų kuriant naują socialiniu teisingumu paremtą valstybę“¹¹⁵, t.y. derybomis iš karto siekiama pozityvios taikos. Tuo tarpu Havanos derybų darbotvarkė yra siauresnė ir konkretesnė, labiau orientuota į konflikto užbaigimą, t.y. negatyvią taiką, kartu pamažu naikinant struktūrinį smurtą ir kuriant pozityvią taiką. Pirminiame susitarime niekur nėra minima lytis ar moterų įtraukimas. Vienintelė nuoroda į įtraukimą apskritai yra 2.3 derybų darbotvarkės punkte minimas siekis skatinti didesnę „labiausiai pažeidžiamų grupių“ dalyvavimą nacioanliënje ir regioninėje politikoje¹¹⁶. Nors moterys į darbotvarkės formavimą nebuvo įtrauktos, paviešinus taikos derybų punktus, moterų organizacijos teikė siūlymus ir rekomendacijas, siekiant išnaudoti vyrų jau suformuotą derybų struktūrą ir tematiką. Tai turėjo įtakos ir pačiam derybų procesui, ir galutiniam taikos susitarimui, kuris bus analizuojamas sekančiame poskyryje.

4.2 Galutinio taikos susitarimo turinys

2016m. lapkričio 24d. pasirašytas galutinis FARC-Kolumbijos taikos susitarimas yra laikomas vienu labiausiai lyties aspektą įtraukiančių pastarojo meto taikos susitarimų. To priežastimi dažnai yra laikomas būtent Lyties subkomisijos, įkurtos „įtraukti moterų balsus bei lyties perspektyvą tiek į dalinius, tiek į galutinį taikos susitarimą“ pastangos, dažnai užmirštant faktą, jog realios sprendimų priėmimo galios ši komisija neturėjo. Ko gero didesnę įtaką susitarimo turiniui galėjo padaryti aktyvus moterų organizacijų siekis įsitraukti – Havanos taikos derybų metu

¹¹⁴ Acuerdo General para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera, 2012m. rugpjūčio 26d., 2-4.

¹¹⁵ Herbolzheimer,3.

¹¹⁶ Acuerdo General para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera,2.

301 moterų organizacija bendrai pateikė 7172 pasiūlymus visais derybų klausimais¹¹⁷. Visgi galutinio susitarimo turinio analizė leidžia daryti išvadą, jog nors šis susitarimas iš tikrųjų didelį dėmesį skiria moterims ir jų teisėms, „lyties perspektyva“ nėra visiškai atspindima ir „moterys“ susitarime yra konstruojamos remiantis tradicinėmis lyčių rolėmis, taip palaikant kultūrinį smurtą.

310 puslapių apimančiame dokumente sąvoka „lytis“ yra paminima 55 kartus, beveik visus kartus frazėje „lyties požiūris“ (isp. *enfoque de género*), kopijuojant Lyties subkomisijos siekį į taikos kūrimą žvelgti per lyties prizmę. Tuo tarpu dokumente sąvoka „moteris(-ys)“ yra minima 222, „vyras(-ai)“ – 67 kartus, iš kurių 66 kartai yra jungtinėje sąvokoje „vyrai ir moterys“, dažniausiai referuojant į bendruomenę ir vartojant šią sąvoką kaip „bendruomenės“ sąvokos paaiškinimą.

Sąvoka	Paminėjimų skaičius
Lytis	55
Moteris (-ys)	222
Vyras (-ai)	67
Moterys ir vyrai	66

6 lentelė. Sudaryta autorės.

Detaliau žvelgiant į susitarimo tekstą pastebimos kelios tendencijos. Pirmoje susitarimo dalyje aiškus pasiryžimas spręsti struktūrinį smurtą ir nelygybę per žemės reformą, ypatingą dėmesį skiriant kaimo moterims ir jų įgalinimui. Viena vertus, susitarime moterys yra pripažįstamos kaip „autonimiškos pilietės, turinčios teises, nepaisant jų šeimyninės padėties [...], į lygias su vyrais teises į žemės savininkystę ir gamybinius projektus“¹¹⁸. Tačiau greta šio pripažinimo moterys yra įvardijamos kaip „pažeidžiamos“ (pirmosios tarp visų pažeidžiamų grupių), jos yra suprantamos per sąsają su motinyste – tekste dažnai minimos moterys kaip „motinos maitintojos“, „motinos-šeimos galvos“, kalbama apie jų reprodukcinių potencialą. Taigi, nors teoriškai siekiama įgalinti visas moteris nepriklausomai nuo jų padėties, tekste toks įgalinimas grindžiamas per moters kaip šeimos, gyvybės globėjos, maitintojos suvokimą - tradicines lyčių roles, suvokainčias moteris kaip trapias ir pažeidžiamas, atitinkančias *marianismo* idealus.

Moterys taip pat dažnai minimos ir antrame susitarimo punkte „Politinis dalyvavimas“. Susitarimo tekste raginamas moterų dalyvavimas nacionalinėje ir regioninėje politikoje bei jų lyderystės skatinimas, turint omenyje „disproporcišką konflikto padarytą įtaką moterims“. Tačiau šiame kontekste moterys vėl yra pirmos sąrašė socialinių grupių, kurios

¹¹⁷ La Oficina del Alto Comisionado para la Paz, *La paz es conmigo: Las mujeres como protagonistas en la construcción de la Paz*, 2016, 3.

¹¹⁸ Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera, 2016m. lapkričio 24d., 12.

apibūdinamos kaip labiausiai pažeidžiamos ir silpnos¹¹⁹. Tai prisideda prie moters-aukos įvaizdžio konstravimo, kuris remiasi Kolumbijos visuomenėje tradicinėmis lyčių rolėmis, kuriose vyrams tenka viešoji erdvė, moterims – privati. Ši tendencija sutinkama ir kituose dvejuose taikos susitarimo punktuose. Pункte nr.3 „Konflikto pabaiga“ kalbama apie DDR programas FARC-EP kovotojams, kurioje „visi komponentai remsis požiūriu į skirtumus tarp kovotojų, akcentuojant moterų teises“¹²⁰, tačiau čia pat vėl kalbama apie „specialų dėmesį moterų, mergaičių ir berniukų apsaugai“¹²¹. Kita vertus, sveikintinas atsižvelgimas į DDR programose numatytą atsižvelgimą į išskirtines FARC kovotojoms moterims tenkančias grėsmes, lyginant su kovotojų vyrų patirtimis¹²². Tuo tarpu 4 susitarimo punkte moterys tai pat yra minimos smurto, apsaugojimo, maisto saugumo kontekste tęsiant *marianismo* idealais paremtą moters konstrukta.

Vienu didžiausių moterų organizacijų laimėjimų galima vadinti seksualinio smurto pripažinimą karo nusikaltimu, kuriam nėra taikoma amnestija¹²³. Visgi penktasis susitarimo punktas „Aukos“, nepaisant viešai išsakomų liaupsių dėl pačių konflikto aukų įtraukimo į taikos derybas sudarant *tete-a-tete* susitikimus tarp aukų ir smurtautojų, yra labiausiai kritikuotinas. Susitarime išvardijama eilė socialinių grupių, kurios tapo konflikto aukomis, visus kartus moteris minint pirmiausiai. Viena vertus, taip formaliai yra pripažįstama, jog konfliktas moteris paveikė itin stipriai. Kita vertus, aukų kontekste moterys-aukos yra išskiriamos, o nuo konflikto nukentėję vyrai - ne. Sustarime aukomis pripažįstamos „moterys, mergaitės, berniukai, paaugliai, jaunuoliai, vyresnio amžiaus žmonės, žmonės su negalia, indėnų bendruomenė, valstiečių bendruomenė, religingieji, afrokolumbiečiai, juodaodžiai, kreolai, Romų bendruomenė, LGBT bendruomenė, priverstinai perkelti asmenys, žmogaus teisių gynėjai [...], prekybininkai“¹²⁴ ir kiti, tačiau nepaisant šio plataus sąrašo, kontekstiškai apimančio abi lytis, „moterys“ kaip kategorija yra išskiriami, o „vyrai“ – ne. Taip ne tik yra stiprinamas „moters- aukos“ konstruktas, niveliuojant skirtingas moterų patirtis bei palaikant kultūrinį smurtą, paremtą marianizmu, bet ir yra ignoruojami konflikto aukomis tapę vyrai. Turint omenyje, jog tekste yra išvardijama aibė grupių, vyrų neįtraukimas atrodo sąmoningas ar mažų mažiausiai neapdairus. Tai taip pažeidžia ir požiūrį per „lyties prizmę“ – „moteris“ nėra žodžio „lytis“ sinonimas, „lytis“ apima ir (binariniais apibrėžimais kalbant) vyrus. Moters-aukos įvaizdžio kūrimas bei vyrų kaip aukų neįvardijimas taikos susitarimo tekste gali būti suprantamas ir kaip kultūrinio smurto išraiška – siekiama palaikyti Kolumbijoje egzistuojančias lyčių roles, kuriose vyrai negali būti silpni, t.y. aukos.

¹¹⁹ Ten pat, 47.

¹²⁰ Ten pat, 69.

¹²¹ Ten pat, 79.

¹²² Ten pat, 91.

¹²³ La Oficina del Alto Comisionado para la Paz, 12.

¹²⁴ Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera, 131.

Tuo tarpu paskutinis taikos susitarimo punktas apima technines susitarimo įgyvendinimo detales bei akcentuoja pilietinės visuomenės, tarp jų – ir moterų organizacijų įsitraukimą į procesą.

Susitarimo punktai	Sąvokos paminėjimų skaičius ¹²⁵	
	Moterys	Vyrai ir moterys
1. Integruota žemės ūkio vystymo politika	42	31
2. Politinis dalyvavimas	37	5
3. Konflikto pabaiga	18	5
4. Nelegalių narkotikų problemos sprendimas	18	16
5. Aukos	14	6
6. Įgyvendinimas, patikrinimas ir ratifikavimas	18	3

7 lentelė. Sudaryta autorės.

Apibendrinant, galutinis taikos tarp FARC-EP ir Kolumbijos valdžios susitarimas vertintinas dvejopai. Viena vertus, jaučiama moterų įtaką į tekstą įtraukiant moteris ir jų padėti gerinti siekiančius punktus. Tačiau tuo pačiu kontekstiškai yra konstruojamas „moters-aukos“, kurią reikia saugoti ir ginti įvaizdis, kuris atitinka vietines marianismu, t.y. lyčių subordinacija, paremtas lyčių roles ir per jas išreikštą kultūrinį smurtą. Taip pat „lyties prizmė“ tekste yra suprantama kaip „moterų teisės“. Šie konceptai nėra sinonimiški, o toks jų sugretinimas ignoruoja vyrus bei jų skirtingas patirtis konflikte. Tarp konflikto aukų neabejotinai taip pat buvo vyrų, o susitarimo tekste, nepaisant plačiai įvardijamų aukų grupių su moterimis, kaip labiausiai viktimizuota grupe priešakyje, jie nėra minimi.

4.3. Dalyvavimas susitarimo įgyvendinime

Nepaisant dažno moterų siejimo su taika, moterų dalyvavimas taikos susitarimų įgyvendinime paprastai yra ribotas¹²⁶. Nors po taikos susitarimo praėjo nedaug laiko, galima pateikti keletą detalių apie šiai dienai esantį moterų dalyvavimą susitarimo įgyvendinime. Kolumbijos – FARC taikos sutartyje susitarimo įgyvendinimui numatyta įkurti Įgyvendinimo,

¹²⁵ Į analizę įtraukti tik susitarimo punktuose esantys paminėjimai – neskaičiuojami papildomi tekstą sudarantys dokumentai, tokie kaip organizacijų pavadinimų sąrašas, preambulė ir t.t.

¹²⁶ Thania Paffenholz et al, *Making Women Count - Not Just Counting Women: Assessing Women's Inclusion and Influence on Peace Negotiations*, Geneva: Inclusive Peace and Transition Initiative (The Graduate Institute of International and Development Studies) and UN Women, 2016,9.

stebėjimo, patikrinimo ir ginčų sprendimo komisiją (isp. *Comisión de implementación, seguimiento y verificación del Acuerdo Final de Paz y la resolución de diferencias - CSVR*), kurią sudaro po 3 atstovus iš Kolumbijos vyriausybės bei FARC (ar politinės partijos, susiformavusios iš FARC-EP) narių.¹²⁷ Komisija atsakinga už susitarimo įgyvendinimo sistemos sukūrimą, stebėseną bei ginčų sprendimą. Nors apie komisijos įkūrimą paskelbta 2016m. rugsėjį, jos sudėtis oficialiai nėra skelbiama. Tuo tarpu 2016m. sausį įkurtos JT politinės misijos Kolumbijoje, dalyvaujančios taikos procese kaip „tarptautinis komponentas ir trišalio mechanizmo koordinatorė“ taikos proceso stebėtojų gretose yra 29% moterų – didžiausias procentas moterų stebėtojų visose JT misijose¹²⁸. Nors taikos susitarimo įgyvendinimas dar tik žengia pirmuosius žingsnius, Kolumbijos moterų organizacijos siekia šį sykį iš karto būti įtrauktos į procesą. Dar prieš pasirašant susitarimą, moterų organizacijos antrą kartą susivienijo Antrame Moterų ir taikos susitikime, kurį tradiciškai palaikė ir tarptautinė bendruomenė – JT, ES, Norvegija, Šveicarija, Švedija, USAID ir kt. Susitikimo metu išleistame politiniame manifeste, be reikalavimo išlaikyti lyties dimensiją taikos kūrimo proceso centre, reikalaujama įtraukti ir įgalinti moterų organizacijas susitarimo įgyvendinime¹²⁹. Turint omenyje, jog pirmasis toks susivienijimas 2013m. padarė didelę įtaką Havanos taikos derybos procesui įtraukiant moterų teisių ir lyties perspektyvą ir moteris kaip derybų proceso veikėjas, galima tikėtis, jog ir šį kartą į pilietinės visuomenės reikalavimus bus atsižvelgta. Be to, viešas tarptautinis dėmesys Kolumbijos taikos procesui kaip ypatingai įtraukiančiam moteris tarsi įpareigoja laikytis naratyvo siekiant išlaikyti tarptautinės bendruomenės palaikymą – taikos susitarimo įgyvendinimas reikalauja daug lėšų, iš kurių nemažą dalį yra tikimasi surinkti iš donorų, t.y. tarptautinės bendruomenės.

Taigi, taikos susitarimo įgyvendinimas dar tik prasidėjo, tad jį vertinti dar yra per anksti, tačiau aktyvus ir konsoliduotas moterų organizacijų reiškimasis, palaikomas tarptautinės bendruomenės ir ankstesnė moterų organizacijų sėkmė pasiekiant derybų stalą leidžia tikėtis, jog Havanos taikos derybose priimtas susitarimas bus įgyvendinamas įgalinant moteris ir jų organizacijas, kas leis keisti egzistuojančią struktūrą ir pamažu mažinti struktūrinį smurtą, o įgalintos moterys prisidės prie lyčių rolių perkūrimo, taip laužant *marianismo* ir *machismo* idealus, per kuriuos reiškiasi kultūrinis smurtas. Ištyrus moterų į(si)traukimas į Havanos taikos derybas bei taikos proceso kūrimą Kolumbijoje galima išskirti keletą faktorių, lėmusių būtent tokius rezultatus, apie kuriuos bus kalbama kitame skyriuje.

¹²⁷ Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera, 200-201.

¹²⁸ UN Mission in Colombia, What you need to know about the UN Mission in Colombia, 2017, 2-3.

¹²⁹ II Cumbre Nacional de Mujeres y Paz, „Manifiesto político: Las mujeres vamos por la paz“, El Espectador, 2016m. rugsėjo 21d. <<http://colombia2020.elespectador.com/pais/manifiesto-politico-las-mujeres-vamos-por-la-paz>> [Žiūrėta 2017 05 09]

5. Formalų ar įgalinantį įtraukimą lemiantys veiksniai

Ištyrus moterų įtraukimą į Havanos taikos derybas tarp Kolumbijos valdžios ir FARC-EP iš įtraukimo oficialias derybų institucijas bei įtaką galutiniam taikos susitarimui galima daryti išvadą, jog moterų įtraukimas buvo veikiau formalus negu įgalinantis. Tarptautinėje erdvėje išsakomos pagyros Kolumbijos taikos procesui dėl moterų ir lyties perspektyvos įtraukimo neatrodo tokios pagrįstos, geriau išnagrinėjus tiek pačias derybas, tiek galutinį susitarimą. Moterys buvo įtraukiamos tik tuose formatuose, kurie atrodo atitinkantys *marianismo* idealus, siejamus su pasiaukojimu, kentėjimu, motinyste, privačia sfera – didžiausias moterų įtraukimas buvo svarstant 5 derybų punktą, kalbantį apie aukas, o garsioji Lyties subkomisija taip pat buvo įkurta šiame kontekste. Subkomisija neturėjo realių sprendimo priėmimo ar keitimo galių, ir veikiau veikė kaip viešųjų ryšių priemonė. Tuo tarpu moteris įgalinantys sprendimai, suteikant joms daugiau teisių yra kildinami iš jų pažeidžiamumo ir ryšio su motinyste bei šeima, t.y. tradicinių Kolumbijos visuomenės lyčių rolių. Šiame skyriuje bus aptarti pagrindiniai procesiniai ir kontekstiniai Havanos taikos derybų veiksniai, galėję tapti tokio rezultato priežastimi.

5.1. Procesiniai veiksniai

Procesiniai veiksniai, t.y. veiksniai, susiję su pačiu taikos derybų modeliu bei jose vykdomomis procedūromis, su mažomis išimtimis riboja įgalinantį moterų įtraukimą į Havanos taikos derybas:

- *Atrankos į derybų delegacijas ir komisijas kriterijai.* Atrankos kriterijai apsprendžia, kam yra suteikiama prieiga prie derybų stalo, o tinkamas kriterijų pasirinkimas gali prisidėti prie derybų efektyvumo ir legitimumo užtikrinimo. Atrinktieji įgauna galią ne tik derėtis savo atstovaujamos pusės vardu, bet ir prisidėti prie derybų darbotvarkės formavimo, t.y. nuspręsti, kurių klausimų išsprendimas yra būtinas siekiant susitarti dėl taikos šalyje. Havanos taikos derybų atveju, aiškių atrankos kriterijų į derybų delegacijas nebuvo. Nebuvo ir nustatytų kvotų. Aiškių kriterijų sistema veikė tik aukų delegacijose, siekiant užtikrinti platų aukų spektro reprezentuojamumą. Tačiau šios delegacijos buvo labiau edukacinio pobūdžio, skirtos dalintis patirtimis, ir sprendimų priėmimo ar derėjimosi galios neturėjo. Tuo tarpu 2012 m. prasidėjus deryboms FARC ir Kolumbijos delegacijose moterų ar jų organizacijų atstovų nebuvo.
- *Įtraukimo laikas.* Kolumbijos atveju moterys į procesą pradėtos įtraukti vėlai, praėjus pusei derybų laiko – pirmosios moterys į derybų delegacijas įtrauktos 2013m. pabaigoje, Lyties subkomisija įkurta 2014 m. pab. Tai riboja galimybes daryti įtaką derybų darbotvarkei –

Havanos derybos nuo savo pirmtakių skiriasi tuo, jog šįsyk FARC ir Kolumbijos valdžia oficialų derybų procesą pradėjo tik susitarę dėl konkrečios derybų darbotvarkės, kuri buvo nekeičiama. Antra, Kolumbijos taikos derybos vyko tematiniais raundais, tad vėlus įtraukimas į patį procesą užkerta kelią keisti jau priimtus susitarimus. Trečia, vėlus įtraukimas reikalauja didesnių lobistinių pastangų, kad moterys būtų įtrauktos ir vėlesniuose, susitarimo įgyvendinimo, etapuose, nes nėra nuoseklaus moterų įtraukimo precedento.

- *Sprendimų priėmimo procedūros.* Netgi jeigu didelis skaičius moterų yra įtrauktos į derybų procesą, galimybės daryti įtaką sprendimų priėmimui nebuvimas sumenkina jų galios pozicijas bei įtaką visam taikos procesui. Havanos taikos derybose tose srityse, kur moterų atstovavimas buvo didžiausias, jos sprendimo priėmimo galios neturėjo. Aukų delegacijų vizitai, kurių 60% sudarė moterys, buvo skirti patirties pasidalijimui, o ne klausimų sprendimui. Lyties subkomisija turėjo tik patariamąjį balsą. Nei sprendimų priėmimo ar keitimo galios, nei jokių garantijų, kad komisijos rekomendacijos bus priimtos ir įgyvendintos jai suteikta nebuvo. Oficialių delegacijų moterys derybininkės turėjo platesnes galimybes daryti įtaką deryboms ir jų rezultatams. Tačiau nė viena iš derybininkių neturėjo vyriausios derybininkės rolės, o prie oficialaus derybų stalo, kur priimami sprendimai, moterys sudarė mažumą, kas leidžia teigti, jog nors jos buvo įgalintos, ši galia galėjo lengvai būti marginalizuota.
- *Koalicijų kūrimas ir pozicijų perdavimo strategijos.* Nepaisant moterų skirtingumo, bendrų požiūrio taškų radimas ir mobilizacija siekiant kalbėti vienu balsu leidžia kalbėti vienu reprezentatyviu balsu, kas didina galimybes būti išgirstom. Tai ypač svarbu šalia derybų proceso paraleliai veikiantiems judėjimams – mobilizacija palengvina jų komunikaciją nukreiptą į derybose dalyvaujančias šalis ir prieigą prie jų. 2013 ir 2016 m. Nacionaliniai Moterų ir Taikos susitikimai apjungė skirtingo tipo ir pobūdžio moterų organizacijas siekiant bendro tikslo – moterų įtraukimo į taikos procesą bei lyties perspektyvos įtraukimo. Koalicijos dėka moterų organizacijos sugebėjo daryti įtaką derybų šalims, ir jau 2013m. metu davė teigiamų rezultatų – sekant Susitikimo reikalavimais, į derybų delegacijas buvo įtrauktos pirmosios moterys, o nuoseklus spaudiamas lėmė ir Lyties subkomisijos sukūrimą. Taigi, susivienijusios moterys pačios save įgalino – pirminėje derybų darbotvarkėje lyties klausimo nebuvo, tad būtent unifikuotas ir reprezentatyvus moterų organizacijų spaudimas iš esmės lėmė tai, jog šiandien Kolumbijos taikos procesas yra minimas kaip lyčiai jautrus ir įtraukiantis.
- *Konflikto šalių ir tarpininkų palaikymas.* Moterų įtraukimas susilaukė didelio tarptautinės bendruomenės palaikymo, ypač didelį palaikymą tam rodė Norvegija, viena taikos derybų tarpininkių, agitavusi už visokeriopą moterų įtraukimą, kaip taikos ir stabilumumo

katalizatorių¹³⁰. Tuo tarpu FARC požiūris į moterų įtraukimą ir įgalinimą gerokai pasikeitė. Anksčiau nekreipęs dėmesio į moterų įgalinimą, Havanos taikos derybų metu FARC tai pavertė viena pagrindinių savo komunikacijos strategijos krypčių – įkurtos atskirai FARC moterims skirtos internetinės platformos, pasižyminčios feministine retorika¹³¹. Įtraukimui palankūs proceso dalyviai didina šansą, jog moterų įtraukiams bus prasmingas, t.y. įgalinantis.

Taigi, procesiniai faktoriai, tokie kaip atrankos kriterijai, vėlyvas įtraukimo laikas bei sprendimų priėmimo procedūros veikė kaip įgalinimą ribojantys faktoriai, kai stiprios moterų koalicijos moterų įgalinimą ir įtraukimą veikė pozityviai. Tuo tarpu palaikymą vertinti sunku – viena vertus, Norvegija ir FARC aiškiai išsakė palaikymą moterų įtraukimui, tačiau FARC atveju egzistuoja galimybė, jog tai galėjo būti tiesiog strateginė komunikacija, siekiant užsitikrinti tarptautinės ir vietinės bendruomenės palaikymą.

5.2. Kontekstiniai veiksniai

Galima išskirti keletą su platesniu Havanos taikos derybų kontekstu susijusių faktorių, kurie ne tik darė įtaką gana instrumentiniam moterų įtraukimui, bet ir darė bei daro įtaką pačiam taikos kūrimo procesui. Daugumą iš jų galima sieti su Galtung įvardijamu kultūriniu smurtu, kuris legitimizuoja struktūrą, ribojančią moterų įgalinimą:

- *Viešoji nuomonė ir palaikymas.* Visuomenės palaikymas taikos procesui bei derybų rezultatams yra viena pagrindinių taikos sėkmę lemiančių sąlygų. Moterų ir lyties perspektyvos įtraukimas, labai vertinamas tarptautinės bendruomenės ir ekspertų, tapo viena Kolumbijos visuomenės požiūrį į taikos susitarimą skaldžiusiu veiksmu. 2016m. rugpjūtį pasirašytas taikos susitarimas turėjo būti patvirtintas visuotiniu referendumu spalio 2d. „Ne“ kampanijos šalininkai teigė, jog „lyties požiūris“ minimas Havanos susitarime iš tikrųjų yra „lyties ideologija“, kuri veikia prieš tradicines šeimos vertybes ir skatina homoseksualumą. Katalikiškoje šalyje tokį požiūrį palaikė ir bažnyčios atstovai, teigę jog lyties įtraukimu susitarimo palaikymas referendume reikš „dabartinių pasiekimų praradimą“¹³². „Ne“ kampanijai pavyko mobilizuotis - visuomenė atmetė pirminį taikos susitarimo variantą –

¹³⁰ Norvegijos užsienio reikalų ministerija, „The Colombian peace process: Challenges for implementation of a peace agreement“, 2014 spalio 13d., < <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Challenges-for-implementation-of-a-peace-agreement/id2008433/> > [Žiūrėta 2017 05 11]

¹³¹ Herbolzheimer,6.

¹³² Semana, „Ideología de género: una estrategia para ganar adeptos por el "No" al plebiscito“, 2016 rugpjūčio 17d. < <http://www.semana.com/nacion/articulo/ideologia-de-genero-una-estrategia-para-ganar-adeptos-por-el-no-al-plebiscito/488260> > [Žiūrėta 2017 05 11]

50,2% balsavo prieš, 49,8% balsavo už. Atmestas taikos susitarimas buvo peržiūrėtas ir jame padaryta keletas pakeitimų – pavyzdžiui, pirmojoje susitarimo versijoje žodis „lytis“ buvo minima 144 kartus, po pataisų pasirašytame dokumente – 55. Aktyvus kai kurių elito grupių, ypač bažnyčios, priešinimasis ir nenoras įsileisti lyties aspektą į taikos kūrimą rodo, jog lyties požiūris, peržengiantis tradicines lyčių roles yra matomas kaip destabilizuojanti grėsmė esamam lyčių subrodinacija paremtam *status quo* – t.y. matoma grėsmė kultūrinio ir struktūrinio smurto pokyčiams, kurių nenori dominuojančioji pozicija.

- *Regioninių ir tarptautinių veikėjų įtaka.* Havanos taikos derybos apibūdinamos kaip vietinė iniciatyva su išorine pagalba¹³³. Oficialias roles turėjo 4 šalys – Norvegija ir Kuba kaip tarpininkės ir garantininkės, o Venesuela ir Čilė kaip papildomą pagalbą teikiančios šalys. Regioninių žaidėjų įtraukimas yra logiškas pasirinkimas siekiant išlaikyti taikos proceso savininkystę – Kolumbijos visuomenei bei marksistinių pažiūrų FARC-EP JAV kišimasis būtų suprantamas kaip Vakarų hegemonijos išraiška, silpninanti taikos proceso palaikymą ir legitimumą visuomenėje. Tuo tarpu Norvegija yra neutrali šalis, turinti patirties taikos kūrime, be to, šalies valdančioji dauguma yra kairiosios partijos, kurių prioritetas yra socialinės problemos, tad tiek derybų šalims, tiek visuomenei toks pasirinkimas yra priimtinas. Regioninė įtaka taip pat bus išlaikoma ir susitarimo įgyvendinime – JT misija Kolumbijoje yra sudaryta iš CELAC narių. Norvegija, pagrindinė oficialią rolę turinti užsienio šalis, aktyviai palaiko moterų ir mažumų įtraukimą į taikos procesus, tad tai veikia kaip palankus veiksnys. Be to, tarptautinė bendruomenė, aktyviai reiškianti palaikymą taikos procesui bei didelį dėmesį skyrusi moterų įtraukimo Kolumbijos taikos procese aptarimui viešojoje erdvėje, kūrė palankų moterų įtraukimui spaudimą.
- *Stiprių moterų organizacijų egzistavimas.* Šį faktorių galima įvardinti kaip pagrindinį, lėmusį moterų ir lyties įtraukimą į Havanos taikos derybas bendrąja prasme – būtent konsoliduotas stiprių moterų organizacijų spaudimas leido jų pasiūlymams pasiekti derybų stalą. Kolumbijoje jau ilgą laiką veikia stiprios moterų organizacijos, turinčios ilgametę patirtį - Red de Mujeres (įkurta 1991m.), La Ruta Pacífica de las mujeres (įkurta 1995m.) ir kitos organizacijos turi ilgametę patirtį žmogaus teisių ir taikos skatinimo srityse. Turima patirtis ir įgūdžiai leido geriau išnaudoti turimus kanalus, ir priemones, mobilizuoti savo pajėgumus ir siekti moterims palankių sprendimų, visų pirma oficialiai įtraukiant moteris į taikos derybų procesą ir derybų formate sukuriant daugiau platformų, leidžiančių moterims daryti įtaką galutiniam taikos susitarimui.
- *Lyčių rolės.* Kaip buvo minėta 2.4. skyriuje, Kolumbijos visuomenėje gajus kultūrinis smurtas, besireiškiantis per tradicines marianismo ir machismo idealais paremtas lyčių roles,

¹³³ Herbolzheimer,8.

moteris apibūdinančias kaip pasyvias ir antraplanes veikėjas. Tai sunkina moterų į(si)traukimą į joms tradiciškai nepriklausančias, viešajai sferai priskiriamas sritis, šiuo atveju – Havanos taikos derybų procesą. Taip per kultūrinį smurtą yra kurstomas struktūrinis smurtas moterų atžvilgiu, o bandymai kažką keisti sulaukia nepalankios reakcijos iš tų, kuriems dabartinis status quo yra naudingas, ko pavyzdžiu yra kaltinimai „lyties ideologijos“ kurstymu, patriarchalinės visuomenės mesti derybų proceso dalyviams.

- *Ankstesni moterų ir lyties aspekto įtraukimo precedentai.* Ankstesnuose taikos kūrimo bandymuose moterų ir lyties perspektyvos įtraukimo nebuvo – 4,07% ankstesnių Kolumbijos ir ginkluotų grupuočių taikos derybose dalyvavusiųjų buvo moterys, dažniausiai užėmusios techninio personalo funkcijas. Į pilietinę visuomenę ir organizacijas anksčiau nebuvo atsižvelgiama arba atsižvelgiama tik simboliškai, tad nėra istorinių precedentų, kuriais būtų galima pasiremti reikalaujant įtraukimo į taikos derybas. Tiesa, egzistuoja kvota, nurodanti, jog bent 30% aukšto lygio sprendimus priimančių viešojo administravimo pozicijų bei tiek pat rinkiminių politinių partijų sąrašų turi sudaryti moterys, tačiau tokio dalyvavimo užtikrinimui trūksta techninių ir finansinių resursų¹³⁴. Be to, Kolumbija nėra parengusi JT ST Rezoliucijos 1325, skatinančios moterų įtraukimą į taikos kūrimo procesus, nacionalinio įgyvendinimo plano. Precedentų nebuvimas tapo vienu įtraukimą ir įgalinimą sunkinančiu veiksniu – reikėjo didesnių pastangų tokio precedento sukūrimui.

Taigi, akivaizdu, jog kontekstiniai faktoriai, daugiausiai susiję su kultūriniu smurtu, sunkino moterų įtraukimą ir įgalinimą Havanos taikos derybose, tačiau stiprios ir patirtį turinčios moterų grupės sugebėjo iškovoti moterų įtraukimą, o tarptautinės bendruomenės palaikymas leido joms siekti įgalinimo.

Išanalizavus taikos derybų procesą labiausiai veikusius faktorius, matyti keletas krypties moterų įtraukimo į taikos kūrimo procesus Kolumbijoje tobulinimui, siekiant užtikrinti, jog moterų dalyvavimas būtų ne tik formalus, bet ir įgalinantis priimti sprendimus bei keisti struktūrą pozityvios taikos link. Šios kryptys aptariamos kitame skyriuje.

6. Rekomendacijos

Ištirus Havanos taikos derybas iš moterų įtraukimo perspektyvos ir nustatius faktorius, lėmusius veikiau formalų negu įgalinantį įtraukimo tipą, akivaizdu, jog Kolumbijos taikos derybų modelis gali būti tobulinamas. Išskirtini 4 pagrindiniai punktai:

¹³⁴United Nations Development Programme, „Gender Equality And Women’s Empowerment In Public Administration: Colombia Case Study“, 2012, 2.

1. Užtikrinti moterų dalyvavimą visose taikos proceso platformose. Moterų įtraukimo į taikos procesus trūkumas negali būti paaiškinamas patirties konfliktų sprendime ar derybose trūkumu – dažniausiai tai yra pastangų integruoti moteris į formalų taikos procesą trūkumas¹³⁵. Kolumbijoje pripažįstama, kad moterys buvo disproporciškai paveiktos konflikto, tad jos turi turėti teisę derėtis dėl pokonfliktinės tvarkos visuomenėje. Havanos atveju moterys labiausiai buvo įtrauktos į sprendimo galios neturinčius derybų elementus, o tokia struktūra apriboja įgalinimą. Formalius pasižadėjimus skatinti moterų dalyvavimą siūlytina keisti kvotų sistema, taip suteikiant moterims teisinį pagrindą dalyvauti visuose derybų formatuose, neaplenkiant ir sprendimų priėmimo galią turinčių rolių – pagrindinių derybininkų, komisijų narių, pasirašančiųjų ir kt. Kolumbija turi įsivedusi 30% kvotą kai kuriose viešosios politikos srityse, tad ši praktika gali būti pritaikyta ir taikos procesų atveju. Antra, JT ST Rezoliucijos 1325 nacionalinio įgyvendinimo plano parengimas suteiktų moterims legitimumą pagrindą būti įtrauktoms į taikos procesus.

2. Moterų įtraukimas turi vykti nuo pirmųjų taikos derybų etapų. Havanos taikos derybų atveju moterys buvo įtrauktos vėlai, praėjus beveik 2 metams nuo derybų pradžios. Visų pirma tai neleido moterims prisidėti prie derybų darbotvarkės formavimo. Antra, pilietinės visuomenės (šiuo atveju – moterų organizacijų) įsitraukimo efektyvumas itin mažas, jei tai įtraukimas prasideda tada, kai derybos yra gerokai pasistūmėjusios į priekį¹³⁶. Tad siekiant efektyvaus ir įgalinančio moterų ir moterų organizacijos įtraukimo, jas įtraukti reikia kaip įmanoma anksčiau – tai galima daryti tiek konsultuojantis su moterų organizacijomis darbotvarkės formavimo metu, tiek moteris įtraukiant į delegacijų sudėtį. Kolumbijos moterų organizacijos parodė, jog turi gebėjimų, patirties ir ryžto įsitraukti į taikos kūrimo procesą – iš viso derybų stalui pateikta per 7000 pasiūlymų dėl derybų darbotvarkės bei turinio. Tačiau moterų organizacijoms efektyviau išnaudoti savo įgūdžius trukdė tai, jog didelę dalį laiko ir resursų reikėjo skirti priegios prie derybų stalo sukūrimui

3. Įtraukiant lyties perspektyvą vengti jos sugretinimo su moterų teisėmis. Galutiniame FARC-Kolumbijos susitarime šios sąvokos yra vartojamos sinonimiškai. Toks sąvokų vartojimas yra netikslus ir klaidinantis visų pirma dėl to, jog moterų teisės yra tik vienas iš lyties perspektyvos skatinamų aspektų. Antra, „lytis“ akivaizdžiai nėra vienadimensinė kategorija, ji įtraukia ir vyrus. Moterų ir lyties identifikavimas tapačiomis sąvokomis klaidingai kuria iliuziją, jog lyties klausimai yra „moterų reikalas“, tad, remiantis kultūroje egzistuojančia lyčių subordinacija, antraeilės svarbos bei kuria neigiamą dominuojančios lyties požiūrį į reiškinį – didelė pasipriešinimo susitarimui kampanijos dalį sudarė teiginiai apie feminisčių bandomą įteigti „lyties ideologiją“. Šią situaciją rekomenduotina spręsti į taikos derybas įtraukiant daugiau lyties ekspertų bei derybininkų delegacijoms (tiek vyrams, tiek moterims) suteikiant mokymus apie lytį (angl. *gender awareness*).

¹³⁵ UN Women, *Women's Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, 26.

¹³⁶ Ten pat.

Suvokimas apie lytį padėtų susitarimo tekstus padaryti lyties perspektyvą iš tiesų įtraukiančias bei padėtų įgalinti moterų dalyvavimą taikos derybų procese išplečiant joms priskirtos kompetencijos lauką.

4. Vengti tradicinio lyčių rolių replikavimo susitarimo tekste. Taikos kūrimo proceso metu atsiveria „galimybių langai“ keisti pamatinę struktūrą, bei siekti tiek negatyvios (konflikto užbaigimo), tiek pozityvios (struktūrinio ir kultūrinio smurto eliminavimo) taikos. Nepaisant susitarimuose įtvirtinančių nuostatų keisti egzistuojančią socialinę struktūrą, suteikiant moterims ir kitoms pažeidžiamoms grupėms daugiau teisių, susitarimo tekstas atspindi įsigalėjusį ir normalizuotą kultūrinį smurtą, kuris yra išreiškiamas per tradicines lyčių roles. Moterų įgalinimo siekis yra grindžiamas moterų sąsaja su motinyste, šeima ir pažeidžiamumu. Toks pagrindimas niveliuoja visas moteris ir jų skirtingas roles tiek visuomenėje, tiek konflikte bei prisideda prie marianistinių idealų įtvirtinimo. Moterų kaip pagrindinių konflikto aukų įvaidžio kūrimas šiuos požiūrius tik stiprina. Vyrai „aukos“ nėra minimi tekste, ne tik ignoruojant jų egzistavimą, bet ir replikuojant *machismo* supratimą, pagal kurį tokia rolė vyrui yra nepriimtina. Kadangi kultūrinis smurtas yra internalizuotas ir normalizuotas, šią rekomendaciją įgyvendinti yra sunku, tačiau įmanoma – tai įmanoma į galutinio susitarimo teksto rengimą įtraukiant daugiau lyties, teisės ekspertų, akademikų, konsultuojantis su moterų bei kitomis pilietinėmis organizacijomis.

Išvados

Viešoje erdvėje 2012-2016m. Havanoje vykusios taikos derybos tarp Kolumbijos valdžios ir FARC-EP tarptautinės bendruomenės yra vadinamas beprecedenčiu ir pavyzdiniu atveju moterų bei lyties dimensijos įtraukimo klausimais. Atsižvelgiant į du grynuosius taikos kūrimo praktikoje pasireiškiančius tipus – formalųjį ir įgalinantį - šiame tyrime buvo siekiama giliau pažvelgti į šį „pavyzdinį“ atvejį, ir iširti, *kaip* moterys buvo įtrauktos į šį procesą. Tyrimo modelis sukonstruotas remiantis Johan Galtung taikos ir „smurto trikampio“ bei kritinio feminizmo idėjomis ir susideda iš 4 dalių: bendrojo konteksto, moterų dalyvavimo taikos derybose, moterų įtakos deryboms bei veiksmų, lemiančių įtraukimo į derybas tipą, nustatymo ir tyrimų.

Galtung žodžiais, norint tirti taiką (ar kelią į ją) visų pirma reikia tirti jos antitezę – smurtą. Tad konflikto tyrimas per Galtung „smurto trikampio“ prizmę leido susidaryti struktūruotą vaizdą apie bendrąjį konflikto kontekstą, kuriame vyko Havanos taikos derybos. FARC-Kolumbijos 52 m. trukęs konfliktas yra stipriai išreikštas visose smurto dimensijose. Tiesioginio smurto analizė atskleidžia didelę moterų marginalizaciją – didžioji dalis priverstinai perkeltų asmenų yra moterys, ši patirtis blogina jų socioekonominės sąlygas, o seksualinis smurtas prieš moteris konflikte buvo naudojamas kaip kovos, rekrutinimo ir bauginimo įrankis. Konflikto

priežasčių analizė atskleidė stipriai iškreiktą struktūrinį smurtą, kuris konflikto metu buvo didinamas tiek FARC, tiek Kolumbijos valdžios. Moterų ir vyrų patirtys tiek visuomenėje, tiek konflikte skiriasi. Moterys kaip socialinė grupė taip pat patiria kultūrinį smurtą, kuris yra internalizuotas ir normalizuotas, todėl, pasak Galtung, sunkiai pastebimas. Kolumbijoje gajos tradicinės machismo ir marianismo idealais besiremiančios lyčių rolės, vedančios į kultūrinę moterų subordinaciją vyrų atžvilgiu. Kaip parodė tyrimas, būtent kultūrinis smurtas, besireiškiantis struktūroje – patriarchalinėje visuomenėje – tapo vienu veiksnių, lėmusių veikiau formalų ir instrumentinį įtraukimo į Havanos taikos derybas tipą.

Detali moterų svarbiausiuose Havanos derybų formatuose analizė griauna viešojoje erdvėje gajų labai įtraukiančio taikos derybų proceso vaizdinį. Analizė parodė, jog moterys į Havanos derybų procesą buvo įtrauktos vėlai, o didžiausia jų įtrauktis yra galios neturinčiuose formatuose, taip lemiančiuose formalų ir veikiau simbolinį įtraukimą. Be to, didelis dėmesys ir moterų įtraukimo aukų delegacijų formatuose viešinimas turi dvejopą efektą: viena vertus, yra pripažįstama istoriškai susiklosčiusi plataus masto moterų marginalizacija. Tačiau itin dažnas viešas moterų siejimas su aukomis kuria „moters-aukos“ įvaizdį, taip palaikydamas kultūrinį smurtą bei tradicinį marianistinį moters vaizdinį, neigiamai veikiantį moterų įgalinimą. Svarbu atkreipti dėmesį, jog moterų įtraukimas į taikos derybas apskritai atsirado dėl intensyvaus ir vieningo moterų organizacijų spaudimo, paremto tarptautinės bendruomenės.

Moterų įtaka taikos susitarimui vertintina kaip ribota. Dėl vėlyvo įtraukimo į procesą moterys neturėjo priėjimo prie derybų darbotvarkės formavimo ir negalėjo užtikrinti, jog moterų klausimai būtų formaliai pripažįstami kaip būtini išspręsti norint, kad taikos susitarimas įvyktų. Galutinio susitarimo teksto analizė parodo, kaip internalizuoto ir normalizuoto kultūrinio smurto apraiškos reiškiasi net ir moterims teigiamų pokyčių norinčioje struktūroje. Viena vertus, Havanos taikos susitarime yra nemažai moteris, ypatingai valstietes, įgalinančių sprendimų. Tačiau visame susitarime nuolatos yra replikuojamos tradicinės lyčių rolės, kuriamas moters-aukos įvaizdis bei moterims suteikiamos teisės ir privilegijos yra kildinamos iš jų sąryšio su motinyste, šeima, pažeidžiamumu, trapumu.

Tyrimo rezultatai rodo, jog moterų įtraukimas į Havanos taikos derybas buvo veikiau formalus ir instrumentinis, negu įgalinantis. Tyrimo metu taip pat buvo nustatyti pagrindiniai procesiniai ir kontekstiniai veiksniai, galėję lemti tokius rezultatus. Moterų įtraukimą ir įgalinimą sunkinančių veiksnių rasta daug – įtraukimo laikas, atrankos kriterijai, sprendimų priėmimo procedūros, viešoji nuomonė, kultūroje įsigalėjusios lyčių rolės, ankstesnių precedentų nebuvimas. Svarbiausiu įgalinančiu moteris ir jų įtraukimą į taikos kūrimo procesą apskritai galima laikyti vieningą koaliciją sudariusias ir ilgametę patirtį taikos skatinime turinčias moterų organizacijas, kurios, nepaisant savo heterogeniškumo, suteikiančio joms reprezentatyvumą kalbėti plačios

visuomenės dalies vardu, vieningai išsakė savo pozicijas bei, palaikomos tarptautinės bendruomenės, sugebėjo paskatinti bent jau formalų moterų įtraukimą. Sukurtas moterų įtraukimo precedentas suteikia legitimumo moterų reikalavimui būti įtrauktoms ateityje.

Lūžiniai valstybės gyvenimo momentai, kaip kad taikos sudarymas, atveria „galimybių langus“ – būtent šiuo laikotarpiu yra palankiausias sąlygos keisti nusistovėjusias struktūras ir institucijas ir siekti tiek negatyvios, tiek pozityvios taikos, apimančios tiesioginio, struktūrinio ir kultūrinio smurto panaikinimą ar bent jau ženklų sumažinimą. Rekomendacijos dabartinio proceso tobulinimui koncentruojasi ties kokybiniu moterų įtraukimo aspektu – rekomenduotina užtikrinti moterų įtraukimą nuo pat taikos derybų pradžios joms suteikiant priėjimą prie darbotvarkės formavimo, įvesti kvotas visose derybų platformose. Struktūrinio ir kultūrinio smurto naikinimas, būtina sąlyga pozityviai taikai pasiekti, nėra greitas procesas, tačiau pamažu to siekti padėtų vengimas replikuoti tradicinės ir moterų subordinacija pasižyminčių lyčių roles susitarimo tekstuose. Galiausiai, pabrėžtina, jog „lyties požiūris“ ir „moterų teisės“ nėra sinonimai, ir reikėtų vengti sinoniminio sąvokų vartojimo, siekiant iš tikrųjų įtraukti lyties požiūrį, susidedantį iš abiejų lyčių.

Erdvės tolimesniems tyrimams šia tematika yra apstu. Taikos derybos yra tik viena taikos kūrimo proceso dalis - ateityje galima tirti ir moterų įtraukimą į susitarimo įgyvendinimą. Ateities perspektyvose taip pat galimos ir lyginamojo pobūdžio studijos – Kolumbijoje veikia nemažai nevalstybinio pobūdžio ginkluotų grupuočių, su kuriomis vyriausybė siekia pradėti taikos procesus, pavyzdžiui, 2017m. prasidėjusios derybos su ELN, antra pagal dydį sukilėlių grupuote. Galiausiai, šiame tyrime mnima, jog moterų negalima vertinti kaip homogeniškos grupės, tad galima tirti skirtingų identitetų moterų – FARC kovotojų, afrokolumbiečių, valstiečių ir kt. - vietą taikos kūrimo procese.

Literatūros sąrašas

1. Amnesty International, *Colombia, Scarred Bodies, Hidden Crimes: Sexual Violence against Women in the Armed Conflict*, 2004.
2. Beittel, June S. „Peace Talks in Colombia“, *Congressional Research Service*, 2015.
3. Boletín trimestral Sistema de Información sobre Agresiones Contra Defensores de Derechos Humanos en Colombia, SIADDHH: Trabajo por la Paz = Amenazado/a, 2015m. spalio 23d.
4. Bouta, Tsjeard, Georg Frerks ir Ian Bannon, *Gender, Conflict, and Development*, Washington DC: World Bank, 2005.
5. Bouvier, Virginia M., *Gender And The Role Of Women In Colombia's Peace Process*, *UN Women Background Paper*, 2016.
6. Centro Nacional de Reparación y Reconciliación-Grupo de Memoria Histórica, *Mujeres que hacen historia: Tierra, cuerpo, y política en el Caribe colombiano*, Bogotá: Centro Nacional de Reparación y Reconciliación-Grupo de Memoria Histórica, 2011.
7. Chaparro González, Nina, ir Margarita Martínez Osorio, *Negociando desde los márgenes: la participación política de las mujeres en los procesos de paz en Colombia (1982-2016)*, Documentos Dejusticia 29, 2016, 11.
8. Coalición 1325, IV Informe de monitoreo a la Resolución 1325 del Consejo de Seguridad de Naciones Unidas - Colombia. Bogotá, 2014.
9. Colombia Reports, „Historic Commission releases report on causes of Colombia conflict“, 2015 vasario 11d., <<http://colombiareports.com/historic-commission-releases-report-causes-colombia-conflict/>> [Žiūrėta 2017 04 12]
10. Confortini, Catia C., „Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance“, *Peace & Change*, Vol. 31, No. 3, July 2006.
11. Departamento Administrativo Nacional de Estadísticas „Pobreza Monetaria y Multidimensional en Colombia 2016“ 2017, <<https://www.dane.gov.co/index.php/estadisticas-por-tema/pobreza-y-condiciones-de-vida/pobreza-y-desigualdad/pobreza-monetaria-y-multidimensional-en-colombia-2016>> [Žiūrėta 2017 04 15]
12. Doyle, Michael W. ir Nicholas Sambanis, *Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2006.
13. Duncan, Ronald J., *The Ceramics of Ráquira, Colombia– Gender, Work, and Economic Change*, University Press of Florida, 1998.
14. FARC- EP International, Paramilitarism, <<http://farc-epeace.org/index.php/paramilitarism>> [Žiūrėta 2017 04 15]
15. FARC-EP International, Gender Subcomission, <http://farc-epeace.org/index.php/genero1> [Žiūrėta 2017 04 15]
16. FARC-EP International, Legal Subcomission, <<http://farc-epeace.org/index.php/legal-commission>> [Žiūrėta 2017 04 15]
17. FARC-EP International, Subcomissions, <<http://farc-epeace.org/peace-process/subcomissions.html>> [Žiūrėta 2017 04 15]
18. Fisas, Vicenc, *Anuario 2008 de Procesos de Paz*, Escola de Cultura de Pau, Barcelona, 2008, 20.
19. Galtung, Johan, „Cultural violence“, *Journal of Peace Research*, Vol. 27, No. 3., 1990.
20. Galtung, Johan, „Violence, Peace, and Peace Research“, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, 1969.
21. Galtung, Johan, *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*, London: SAGE, 1996.
22. GMH, *¡Basta Ya! Colombia: Memorias de Guerra y Dignidad*. Bogotá: Imprenta Nacional, 2013.
23. Gonzalez-Perez, Margaret, *Women and Terrorism: Female Activity in Domestic and International Terror Groups*, London: Routledge, 2008.

24. Hansen, Julie Marie ir Jenny Lorentzen, „Gender and Inclusion in the Colombian Peace Process“, *PRIO Gender, Peace and Security Update*, 2016.
25. Herbolzheimer, Kristian, *Innovations in the Colombian peace process*, NOREF, 2016.
26. Herrera, Natalia and Douglas Porch. “‘Like Going to a Fiesta’- the Role of Female Fighters in Colombia’s FARC-EP”, *Small Wars & Insurgencies* 19, no. 4, 2008.
27. Hudson, Heidi, “Peacebuilding Through a Gender Lens and the Challenges of Implementation in Rwanda and Côte d’Ivoire”, *Security Studies*, 18:2, 2009.
28. Humanitarian Country Team, Humanitarian Needs Overview 2017:Colombia, 2016.
29. II Cumbre Nacional de Mujeres y Paz, „Manifiesto político: Las mujeres vamos por la paz“, *El Espectador*, 2016m. rugsėjo 21d.
<<http://colombia2020.elespectador.com/pais/manifiesto-politico-las-mujeres-vamos-por-la-paz>> [Žiūrėta 2017 05 09]
30. Isacson, Adam, „Colombia: Don’t Call it a Model“, *WOLA*, 2010
<<https://www.wola.org/2010/07/colombia-dont-call-it-a-model/>> [Žiūrėta 2017 03 18]
31. Yuval-Davis Nira, *Gender and Nation*, Sage Publishers, 1997.
32. Jiménez, Timoleón „Timoleón about the suspension of talks“, *FARC-EP International*, 2014
< http://farc-peace.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=597:timole%C3%83%C2%83%C3%82%C2%B3n-about-the-suspension-of-talks&Itemid=297> [Žiūrėta 2017 04 20]
33. Kaldor, Mary, „In Defence of New Wars“, *Stability: International Journal of Security and Development*, 2(1), 2013, <<http://www.stabilityjournal.org/articles/10.5334/sta.at/>> [Žiūrėta 2017 03 17]
34. Kampanija ‘Rape and Other Violence: Leave my Body out of the War’, First Survey of Prevalence, Sexual violence against women in the context of the Colombian armed conflict, Colombia 2001-2009, 2011.
35. Karam, Azza, “Women in War and Peace-building: The Roads Traversed, The Challenges Ahead,” *The International Feminist Journal of Politics* 3, no. 1, 2001, 4-5.
36. Kuehnast, Kathleen, Chantal de Jonge Oudraat, Helga Hernes, *Women and War: Power and Protection in the 21st Century*, Washington, DC: US Institute of Peace, 2011.
37. La Dirección para la Acción Integral contra Minas Antipersonal, „Víctimas de Minas Antipersonal“, 2017 < <http://www.accioncontraminas.gov.co/estadisticas/Paginas/victimas-minas-antipersonal.aspx> > [Žiūrėta 2017 04 14]
38. La Oficina del Alto Comisionado para la Paz, *La paz es conmigo: Las mujeres como protagonistas en la construcción de la Paz*, 2016.
39. Licklider, Roy, “Comparative Studies of Long Wars” Kn. Chester Crocker et al, *Grasping the Nettle: Analyzing Cases of Intractability*, Washington: United States Institute of Peace Press, 2005.
40. Licklider, Roy, „The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945-1993“, *American Political Science Review* 89 (3), 1995.
41. MacKenzie, Megan, “Securitization and Desecuritization: Female Soldiers and the Reconstruction of Women in Post-Conflict Sierra Leone”, *Security Studies*, 18:2, 2009.
42. Magnaes Gjelsvik, Ingvild, “Women, War, and Empowerment: A Case Study of Female Ex-Combatants in Colombia,” Peace Research Institute Oslo, 2010.
43. McEvoy, Sandra, “Loyalist Women Paramilitaries in Northern Ireland: Beginning a Feminist Conversation about Conflict Resolution”, *Security Studies*, Vol. 18, 2009.
44. Meertens, Donny, *Forced Displacement and Gender Justice in Colombia Between Disproportional Effects of Violence and Historical Injustice*, ICTJ/Brookings, 2012.
45. Mejía, Daniel, Plan Colombia: An Analysis of Effectiveness and Costs, Center for 21st Century Security and Intelligence, *Latin America Initiative*, 2016, 1
<<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Mejia-Colombia-final-2.pdf>>
46. Mendez, Andrea, “Militarized Gender Performativity: Women and Demobilization in Colombia’s FARC and AUC,” , Queen’s University, Kingston, Canada, 2012.

47. Mesa de Conversaciones, Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera, 2016m. lapkričio 24d.
48. Mesa de Conversaciones, Acuerdo General para la Terminación del Conflicto y la Construcción de una Paz Estable y Duradera, 2012m. rugpjūčio 26d.
49. Mesa de Conversaciones, Comunicado Conjunto no 55, La Habana, 2015 liepos 12d.
50. Mesa de Conversaciones, Comunicado Conjunto no. 37, La Habana, 2014 birželio 7d., Mesa de Conversaciones, Comisión Histórica del Conflicto y sus Víctimas, <
<https://www.mesadeconversaciones.com.co/comision-historica/introduccion>> [Žiūrėta 2017 04 27]
51. Moller, Lars Christian „Breaking with history: Why Colombia needs a more progressive tax system“, World Bank, 2012, <
<http://www.worldbank.org/en/news/opinion/2012/12/17/why-colombia-needs-a-more-progressive-tax-system>> [Žiūrėta 2017 04 18]
52. Moloney, Anastasia, „Colombia confronts femicide, the 'most extreme form of violence against women'“, *Reuters*, 2015, <http://www.reuters.com/article/us-colombia-women-murder-idUSKCN0QP0CM20150820> [Žiūrėta 2017 04 27]
53. New York Times “Colombian rebels linked to Mexican drug cartels”, 2008 spalio 7d. <
http://www.nytimes.com/2008/10/08/world/americas/08mexico.html?_r=0> [Žiūrėta 2017 04 18]
54. Norvegijos užsienio reikalų ministerija, „The Colombian peace process: Challenges for implementation of a peace agreement“, 2014 spalio 13d., <
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Challenges-for-implementation-of-a-peace-agreement/id2008433/>> [Žiūrėta 2017 05 11]
55. Organización De Los Estados Americanos Comisión Interamericana De Derechos Humanos, As Mujeres Frente A La Violencia Y La Discriminación Derivadas Del Conflicto Armado En Colombia, 2006.
56. Paffenholz, Thania, et al, *Making Women Count - Not Just Counting Women: Assessing Women's Inclusion and Influence on Peace Negotiations*, Geneva: Inclusive Peace and Transition Initiative (The Graduate Institute of International and Development Studies) and UN Women, 2016.
57. Preti, Alessandro, „Guatemala: Violence in Peacetime – A Critical Analysis of the Armed Conflict and the Peace Process“, *Disasters*, 26(2), 2002.
58. Ramírez, Claudia Cecilia, „¿Qué palabra te dijera que llegue a tu corazón? Mujeres y proceso de negociación en Colombia“, *En otras palabras*, 2015, no. 23.
59. RCN Radio, „Más de 100 mil personas están reportadas como desaparecidas en Colombia“, 2016 balandžio 4d., <
<http://www.rcnradio.com/nacional/mas-100-mil-personas-estan-reportadas-desaparecidas-colombia/>> [Žiūrėta 2017 04 11]
60. RNI - Red Nacional de Información, *Registro Único De Víctimas (RUV)*, 2017 balandžio 1 d., <
<http://rni.unidadvictimas.gov.co/RUV>> [Žiūrėta 2017 04 11]
61. Rojas, Catalina, “In the Midst of War: Women Contributions to Peace in Columbia”, *Hunt Alternatives Fund*, 2004.
62. Ruta Pacífica de las Mujeres, “Mas de 5.000 mujeres recorren el país por la refrendación de la paz”, 2015.
63. Semana, „Ideología de género: una estrategia para ganar adeptos por el "No" al plebiscito“, 2016 rugpjūčio 17d. <
<http://www.semana.com/nacion/articulo/ideologia-de-genero-una-estrategia-para-ganar-adeptos-por-el-no-al-plebiscito/488260>> [Žiūrėta 2017 05 11]
64. Social Institution and Gender Index, „Gender Equality 2014“, <
http://www.genderindex.org/ranking/all?order=field_sigi_value14_value&sort=asc> [Žiūrėta 2017 04 18]
65. Sjoberg, Laura, „Introduction to Security Studies: Feminist Contributions“, *Security Studies*, 18:2,2009.

66. The Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC), *Global Report On Internal Displacement 2016*, 2016.
67. Tickner, Ann, *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*, New York: Columbia University Press, 2001.
68. Torres, Carol „Procesos de Paz en gobiernos anteriores“, Fundación Paz y Reconciliación , 2016 < <http://www.pares.com.co/paz-y-posconflicto/y-usted-que-sabe-de-paz-paz-y-posconflicto/procesos-de-paz-en-gobiernos-anteriores/> > [Žiūrėta 2017 04 18]
69. Tripp, Aili Mari, Myra Marx Ferree, Christina Ewig, *Gender, Violence, and Human Security: Critical Feminist Perspectives*, NYU Press, 2013.
70. UN Mission in Colombia, *What you need to know about the UN Mission in Colombia*, 2017.
71. UN Women, “Women take the reins to build peace in Colombia”, *UN Women*, 2015 gegužės 28d., <<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/5/women-build-peace-in-colombia>> [Žiūrėta 2017 04 01]
72. UN Women, “Women take the reins to build peace in Colombia”, *UN Women*, 2015 gegužės 28, <<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/5/women-build-peace-in-colombia>> [Žiūrėta 2017 04 01]
73. UN Women, „Joint Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka and Zainab Hawa Bangura on the historic commitment by the Government of Colombia and FARC-EP at the Havana Peace Talks Table“, *UN Women*, 2016 liepos 26d., < <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2016/7/joint-statement-by-phumzile-mlambo-ngcuka-and-zainab-hawa-bangura> > [Žiūrėta 2017 04 19]
74. UN Women, *Women’s Participation in Peace Negotiations: Connections between Presence and Influence*, 2012.
75. United Nations Development Programme, „Gender Equality And Women’s Empowerment In Public Administration: Colombia Case Study“, 2012.
76. Uppsala Conflict Data Program duombazė, < <http://ucdp.uu.se/> > [Žiūrėta 2017 04 05]
77. Usaid Country Profile, *Property Rights And Resource Governance Colombia*, 2010.
78. Verdad Abierta “Si en la Mesa hubiera más mujeres la negociación iría más rápido”, 2015 gegužės 8d., <<http://www.verdadabierta.com/procesos-de-paz/farc/5752-si-en-la-mesa-hubiera-mas-mujeres-iria-mas-rapido>> [Žiūrėta 2017 04 18]
79. Walter, Barbara F., “Conflict Relapse And The Sustainability Of Post-Conflict Peace”, *World Development Report 2011 Background Paper*, 2011.
80. Williams, Kirstin, „INFOGRAPHIC: Women’s Inclusion in the Syria Peace Talks“, *Inclusive Security*, 2016m. kovo 10d. <<https://www.inclusivesecurity.org/2016/03/10/infographic-womens-inclusion-in-the-syria-peace-talks/>> [Žiūrėta 2017 02 15]
81. Zimmerman, Lisa, „Women in Latin America“, metai nenurodyti.

SUMMARY

Inclusion of Women in the Peace-making in Colombia: 2012-2016 Havana Peace Talks

This Master Thesis aims to take a closer look to the inclusion of women in Havana Peace Talks between Colombian government and FARC-EP, the biggest guerrilla group in the country. In November 2016 these talks resulted in a peace agreement, ending a 52 year old conflict. International community was very supportive of the agreement, explicitly stressing that women's inclusion in this peace process is unique, both locally and globally. The main question raised in this thesis is how the women were actually included – whether it is truly a case of empowerment, “making women count”, or rather another case of “just add women and stir” scenario.

Johan Galtung's theory of violence and peace is combined with notions of critical feminism in order to create a research model. Main variables focus on the context of the conflict, the participation and influence of women in Havana peace talks. These variables help to determine the type of inclusion. Later on main process and context related factors, determining the type of inclusion, are found and explained.

The Colombian conflict was analysed via Galtung's „Violence Triangle“. The analysis shows women's marginalization and exposure to direct, structural and cultural violence. The latter is internalised, normalised and manifests through gender roles which are inspired by machismo and marianismo and imply women's subordination in relation to men.

Thorough analysis of women's inclusion in Havana peace talks show that their inclusion was rather symbolic than empowering – women did not hold key positions with decision-making powers. Internationally famous Gender Subcommittee in reality did not possess any power as well. Also, both publicly and in peace negotiations, women were often constructed in a category of a “victim”, which replicated cultural violence and women's inferiority.

Women's influence towards the final peace agreement is also found to be limited. Due to late inclusion in the peace talks themselves, women did not have agenda-making power. The final agreement poses twofold implications. On one hand, local peasant women are empowered due to new rights they are now entitled to. On the other hand, traditional gender roles are replicated throughout the whole text as women are constantly imagined as victims and the rights they get are associated with maternity and weakness.

Thus, it is concluded that in Havana peace talks the dominating inclusion model was formal and instrumental, better known as “just add women and stir”. This was heavily influenced by such factors as the time of inclusion, selection criteria, decision-making procedures, public buy-in, gender roles, and lack of previous precedents. However, it is import to notice that the presence of strong women's groups and their ability to unify their effort was the main factor that enabled

women's participation in the peace talks in the first place. By this, a precedent for future cases in Colombia was created.

Lastly, recommendations for improvements concentrated on the quality of inclusion, such as ensuring early inclusion in the process and access to all negotiation platforms by establishing quotas. Lastly, when drafting a document it recommended to avoid the language replicating traditional gender roles and truly commit to gender focus in order to eliminate not only direct, but also structural and cultural violence.

The future research in this field could concentrate on the evaluation of the implementation of the agreement as well as on the comparative studies as there are still plenty of guerrilla groups in Colombia with whom the government seeks to establish peace. Last but not least, since "women" is not a homogenous group, future research could concentrate on different identities of Colombian women and their place in the peace process.